

הקמת הבית

הכנה לפגישות ✦ זוגיות ✦ חינוך ילדים

שיעורים שהועברו בישיבת רמת השרון
מאת מו"ר הרב נחום רכל שליט"א.

אוצר נפלא של עין טובה אהבה
וקדושה לכל בית בישראל.

תוכן עניינים

5 ..... חלק ראשון

6..... גיל הנישואין

12..... איך בוחרים עם מי להתחתן?

24..... עזר כנגדו

31..... החיים כזוג

37 ..... חלק שני

38..... הזוגיות - תיקון רוחני

43..... לימוד תורה זוגי

45..... הלימוד של הבעל

50..... כעס בחיי הנישואין ובכלל

57..... חינוך ילדים - חשיפה לתרבות הכללית

63..... אירוח אצל זוג אחר - ישיבה מעורבת

71..... הנושא של השיחה

חלק ראשון
הכנה
לפגישות

פרק ראשון

גיל הנישואין

בתקופה בה עם ישראל היה מסודר בארצו, וגם בגלות למשך תקופות ארוכות, היהדות לא הייתה מורגשת רק בהלכות - מה אסור ומה מותר, אלא הקיפה את כל אורח החיים והתבטאה בהם. אורחות החיים היו מוכנים וערוכים לפי ההלכה. כל תהליך הנישואין היה דבר ידוע, על כל פרטיו: באיזה גיל מתחתנים, מי המשדך, כמה זמן נפגשים, איך תראה החתונה ועל מה מדברים, איזו מתנה הוא קונה לה כשמגיע השלב המתאים, ומה היא מביאה גם כן; הכל היה מאורגן וידוע מראש.

בתקופה האחרונה אנו עדים לכך שמנהגים רבים כאלה הולכים לאיבוד. יהודים עולים לארץ מכל מיני ארצות, ולמרות שכולם מגיעים עם העבר המפואר והמסורת הייחודית שלהם, הרבה דברים שהיו נהוגים מדורי דורות נעזבו, בין היתר בגלל משבר הדת. יוצא שבהרבה נושאים אנחנו מתחילים כמעט מאפס, וכל השאלות שנפתרו מאליהן בעבר נשאלות היום מחדש. מצד אחד זו ברכה גדולה ששואלים מחדש את השאלות, ומצד שני צריך לדעת שאנחנו חלוצים בעיסוק בהן. למעשה, אנחנו ניצבים לקראת עולם חדש-ישן. בזמנים אלו אנו מבררים את הנושאים הללו, ועוד מאה או מאתיים שנה כבר לא ישאלו את השאלות הללו.

כל הדברים הללו נכונים גם לגבי גיל הנישואין. אנו מוצאים במסכת

אבות שכתוב "בן שמונה עשרה לחופה"¹ עוד כתוב בחז"ל שמי שלא מתחתן עד גיל עשרים זה לא כל-כך 'נעים'...² ובאמת אנו שומעים הדרכות של ראשי ישיבות גדולים שאומרים כך לעשות - להתחתן בגיל שמונה עשרה. מצד שני יש שאומרים לא לעשות כך, בטענה שהבחורים בימינו לא עברו את המסלול של בחור שהיה פעם "בן חמש למקרא" וכו', וגם אם-כן אז הגננת לא הייתה מספיק טובה ללמד, לא לימדה בשיטות הנכונות ולא באווירה המתאימה. אכן היו תקופות שבהם בחורים הגיעו לגיל שמונה עשרה מלאים בתורה ויראה שיכלו להתחיל את השלב הבא, אבל אצלנו זה לא כך. אדם מגיע בגיל שמונה עשרה לישיבה גבוהה והוא עוד לא מוכן, יש לו חסר גדול מבחינה רוחנית. וכך שיטה זאת מדריכה, שאם אפשר והדבר מתאים לאדם, עדיף לו שידחה את גיל הנישואים.

שיטה זאת שמתירה לדחות את גיל הנישואין מביאה כסיוע את הגמרא שאומרת שיש מצב שבו לא מתחתנים בכלל, כמו בן עזאי, וכך פוסק הרמב"ם³. למרות שעל בן עזאי יש מחלוקת אם הוא התחתן או לא - יש אומרים שהוא התחתן עם ביתו של רבי עקיבא, ועליו מסופר הסיפור שאשתו תקעה את הסיכה בכותל והרגה את הנחש⁴. סברה נוספת שעולה בנושא זה היא "רחיים בצווארו ויעסוק בתורה?!"⁵. אז אפשר לומר כך - שכדאי לנצל את המקסימום של השנים שאתה יכול ללמוד בישיבה, ולדחות את מצוות פריה ורביה כמה שאתה יכול כדי לעסוק בתורה. אפשר לראות את הכוללניקים - לא כולם מלקקים דבש, צריך לעבוד פה ושם. אני זוכר כשהילדים והחתנים שלי היו

1 אבות ה, כא

2 קידושין כט:

3 הלכות אישות טו. שו"ע אבן העזר א, ג

4 שבת קנו:

5 קידושין כט:

כוללניקים, הם גם היו שוטפים רצפות וחדרי מדרגות בלילות. משני העניינים הללו, גם מבן עזאי וגם מטענת "רחיים בצווארו", משמע שטוב לדחות את גיל הנישואין.

מצד שני, כתוב "כל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה, בלא ברכה, בלא דירה, בלא תורה, בלא חומה, בלא שלום"¹. אז נכון שאתה מפסיד בכמות של לימוד אבל אתה מרוויח באיכות. האיכות של הלימוד כשאתה עם אישה היא הרבה יותר גבוהה. זו השלמות של החיים.

אז איך ראוי לפסוק בדילמה זו?

יש הרבה שמדריכים כך - אם אתה יכול, תדחה את החתונה אפילו עד גיל עשרים ושלוש, עשרים וארבע, אך לא יותר מזה. דרך אגב, הרב צבי יהודה התחתן בגיל שלושים, כנראה שזה היה כיוון המחשבה שלו.

אבל נוסף ספק נוסף בנושא. יש גמרא שאומרת "אמר רב חסדא: האי דעדיפנא מחבראי, דנסיבנא בשיתסר. ואי הוה נסיבנא בארביסר, הוה אמינא לשטן גירא בעיניך!"² רואים מכאן שממומלץ להתחתן בן שלוש עשרה ויום אחד³. אם נשאל - הרי כתוב בן שמונה עשרה לחופה וזה הגיל שבו הבחור מתאים לנישואין, אז איך הגמרא אומרת שטוב להתחתן בגיל צעיר יותר? הגר"א מיישב את הקושיא הזאת ומסביר את העניין בצורה הבאה: באמת, מבחינת הבגרות הנפשית היה מתאים להתחתן בגיל שמונה עשרה, אבל הואיל ורוצים לשמור על הקדושה מתחתנים בגיל צעיר יותר ואפילו בגיל שלוש עשרה. באמת אין זה מתאים להתחתן בגיל כזה צעיר, הם יריבו ממש כמו ילדים קטנים,

1 טור אהע"ז א, א ע"פ יבמות סב:

2 קידושין כט: - ל.

3 אבן העזר א

אבל הרווח הוא שהם יתרגלו לחיות בקדושה. מה שנהגו בישראל לחתן בגיל כזה נבע מהרצון לשמור על קדושת הילדים.

אז איך אנחנו מוצאים את עצמנו בתוך כל זה? איך צריך להתנהג למעשה?

קודם כל נאמר בפשטות - כל אחד, איך שיעשה, זה בסדר. יש לו על מי לסמוך. דעתי נוטה שאם אדם יכול לדחות את החתונה והוא לא מוטרד במחשבות אסורות, אז שידחה. ובהקשר הזה אני רוצה לספר לכם סיפור. במחזור הראשון בשיבת קדומים למדנו מסכת קידושין, והגענו לסוגיה של גיל הנישואין בדף ל'. בא אלי תלמיד אחד, ואמר לי שלפי הבנתו יוצא מהגמרא שטוב לו להתחתן צעיר, כי מחשבות מבלבלות אותו ומטרידות לו את הראש. הוא היה באותו זמן בן עשרים ואז לא היו רגילים להתחתן בגיל כזה. היה לו אופי כזה שמה שכתוב הוא עושה, ובאמת הוא היה לומד טוב, וגם באופן כללי בחור רציני. הבחור הנ"ל עשה מעשה והתחתן בגיל עשרים, למרות שזה ממש לא היה מקובל. שמא תגידו שזה מה שהפריע לו ללמוד? אז אספר לכם שהוא נהיה ראש כולל. זה דוגמא למקרה שבו המניעים הם לשם שמיים והאדם הוא יודע את דרכו, ואז זה יכול ללכת בצורה טובה.

פעם היה בחור אחד בן עשרים ואחד שהייתי קרוב אליו, והוא הכיר מישהי והחליט להתחתן. כדי לשמור על קדושה הם היו מתכתבים ביניהם ולא מדברים. פעם אחת הוא כתב לה "תראי, לא אכפת לי לגור בצריף רעוע ולאכול אוכל פשוט, אבל אני רוצה ללמוד תורה. אני מוכן לעשות הכל, רק שאני אשב ללמוד". היא היתה בת עשרים והוא לא היה בטוח שהיא באותו ראש איתו בעניין הזה, לכן הוא הניח את זה על השולחן, והיא הסכימה. להורים שלה זה היה הפתעה אבל הם הסתדרו. הם היו רציניים, כיוונו את החיים שלהם בצורה שתאפשר

לו להמשיך ללמוד, הם גרו במקום זול וכן על זה הדרך. זו דוגמה לאחד שמכופף את החיים ולא נותן לחיים לכופף אותו. בצורה כזו הוא המשיך ללמוד עוד הרבה שנים. אדם כזה יכול להתחתן בגיל צעיר, כי הוא יודע לנווט את החיים שלו על פי איך שהוא רוצה שהם ייראו. זה לא פשוט, אך אפשרי.

מצד שני, כשאדם דוחה את גיל הנישואין יש לו יותר תורה, יותר חוזק נפשי, וכך יותר קל לבסס בית תורני חזק.

לסיכום, ראינו כאן אפשרויות רבות לזמן החתונה, החל מלהתחתן בגיל שלוש עשרה ועד לא להתחתן כלל כמו בן עזאי. ראינו את המנהג לאחר את גיל הנישואין ולהתחיל להיפגש בגיל עשרים וארבע כדי שהתלמיד יגיע מבוסס להקים בית טוב. מצד שני כשאתה מתחתן צעיר זה עוזר לשמור על הקדושה והטהרה, אבל צריך רצון חזק להמשיך בלימוד כי יש טרדות טכניות וכלכליות.

בגלל שאין לנו מסורת קבועה אני לא בא לקבוע כאן מסמרות, אלא רק מציג את מה שיש בידינו. וכל אחד, איפה שהלב שלו נמצא, יש לו לסמוך על ליבו ועל הרבנים שאומרים שזה בסדר. כל זאת מכיוון שיש סקאלה רחבה של דעות, ולכן על כל אחד להרגיש לאן הוא שייך.

קשה מאוד לתת גבול למדידה. אם הבחור נמצא מספיק בקדושה ויכול להמשיך ללמוד תורה, או שכיון שהמחשבות מבלבלות אותו כל הזמן כדאי שיתחתן מוקדם. נראה שמצידו של הבחור צריך להשקיע כוחות להישאר בטהרה וללמוד, ורק אם הוא רואה שהמחשבות מבלבלות אותו יותר מדי ומכריעות אותו, אז נציע לו להזדרז בחתונה. קשה למדוד כמה הרהורים ביום זה כבר מוגזם. אני חושב שצריך להרגיש אם הטהרה וההתקדמות מעוכבים בגלל המחשבות הזרות הללו או

לא. האדם נמצא כל הזמן תחת התקפות של היצר הרע ובלתי אפשר להימלט מזה. לאט לאט כשנעשים צדיקים לא באות שום מחשבות. לכן אם הוא מרגיש שבעיקרון הוא בטהרה אלא שמדי פעם מגיעה לו איזה מחשבה לא טובה והוא נלחם בה, אז זה בסדר. אני לא יודע לעשות את המדידה המדויקת, ואני לא יודע אם יש מישהו שכן יכול.

פרק שני

איך בוחרים עם מי להתחתן?

יש לי שיטה שאני מוצא לנכון להגיד אותה לצעירים, משום שזו שיטה שלא מתפשרת. אבל כשמגיעים לגילאים מבוגרים, עשרים ושמונה ומעלה, אז צריך להיות פחות בררנים ולשים כמה הסתייגויות על הדברים הבאים.

ישנן שתי אמות מידה בעזרתן אנו בוחרים את בת הזוג לאחר שהגענו למצב שכבר רוצים להיפגש בפועל. הראשונה - המבחן השכלי, והשנייה - המבחן הנפשי. צריך לבחון בשכל ובנפש לראות אם מתאים להתחתן. אדם צריך לברר לעצמו מה הוא רוצה, מכיוון שבבחינה השכלית הוא יכול לקבל מידע ולראות אם זה מה שהוא רצה.

מה שיש לי להגיד כאן, זה שיש טעויות בברור הרצון לגבי המאפיינים שאדם מחפש באשתו לעתיד. לפעמים בחורים רוצים דברים חיצוניים ולא מהותיים, שאינם קשורים לאישיות של בת הזוג. אצלכם זה לא כל כך מצוי, אבל יש אנשים שרוצים שהאישה תהיה מלכת היופי או שתלמד באוניברסיטה. והדברים האלה לא מהותיים, מפני שגם אם יש לה כמה תארים זה לא אומר שהיא תקבל את פניך יפה כשתבוא הביתה, או שהיא תטפל בצורה טובה בילדים. וגם לגבי היופי - היום

איך בוחרים עם מי להתחתן? | 13

היא יפה, מחר היא חולה ועוד יומיים מתחילים קמטים... אלו דברים חיצוניים שלא צריך לחפש אחריהם, שהרי אתה לא מתקשר איתם. לדעתי צריך לחפש את האישיות. אם האישיות של האישה חיובית אז הקשר והחיבור אליה הוא נפלא, אבל אם היא אישה רעה אז לא תראה פני גיהנום, כדברי חז"ל¹, משום שהיא תעשה לך גיהנום בעולם הזה...

מה הוא מבחן האישיות? המידות הטובות והקשר לתורה. כמו שאצלך התורה היא מרכז החיים, כך תחפש אישה שאצלה התורה היא מרכז החיים, שאם לא כך אז כבר מתחילים עם ניגודים גדולים. לכן קודם כל, שתהיה תורנית, ומתוך כל המידות - מידת הצניעות והענווה חשובה מאוד. אישה שאינה צרחנית וצווחנית שרוצה שיראו אותה וכד', אלא אישה פנימית, שקטה, צנועה, לא מתבלטת, לא דורשת לעצמה הרבה דברים. עוד דבר חשוב הוא מידת החסד, שיהיו בה נתינה ואהבה להעניק לאחרים.

לדעתי אם אתה מוצא אישיות כזו שמכילה את שלושת הדברים הללו - תורנית, ענווה-צניעות וחסד, החיים שלכם יהיו נפלאים, אם אתה לא תקלקל. זאת אישה שתקבל אותך ואת הילדים באהבה, תאיר פנים לאורחים, תרצה בטובתם של אחרים. עם אחת כזו החיים הם נפלאים. לכן זה הדבר העיקרי מה שצריך לבדוק. אפשר להוסיף עוד דברים שאתה מחפש באישיות, אבל אל תוותר על הדברים הללו.

איך בוחרים אם היא כזאת או לא?

זה מבחן בשכל - צריך לשאול ולבדוק, צריך לקבל עליה מידע. אצל החרדים נהוג שכל אחד נותן כמה טלפונים שיבררו עליו. זה לא כל-

כך נעים, אבל זו דרך מצוינת. שאולים את השכנה, המורה, החברה וכל מי שאפשר לשאול, וכך מקבלים תמונה ברורה.

כשאתה מברר, אל תשאל "היא בחורה טובה?" משום שברור שהתשובה תהיה "כן, בטח". כולן טובות, אבל אתה צריך להיות חכם באופן שלא יוכלו לומר לך את ה"כן, בטח" הזה. תשאל למשל "אם היית צריכה לדרג את בנות הכיתה שלה בחסד ונתינה, איזה מקום היית נותנת לה?" בצורה כזו אין מקום להתבלבל. אני יודע שאנשים מפחדים לקחת אחריות ולאפיין ולהציג מישהו כדי שיתחתן, ובאמת מי שלא יכול לומר בצורה ברורה ואמיתית מה טיבו של המוצע לשידוך, טוב שיעביר למישהו אחר את התפקיד הזה. אבל בכל מקרה צריך לדעת לשאול את השאלות הנכונות כדי לקבל תשובות טובות. למשל אתה יכול לשאול "היא בחורה טובה?" ולקבל תשובה רפויה "אהה כן, למה לא?" ואתה מבין כבר מה זה אומר. בשונה מכך אתה יכול לשמוע תשובה נלהבת ומחמיאה ואתה מבין מִיָּין השורות את הכיוון. הייתי מציע לגייס את אמא לעזור בדבר הזה, כי לאימהות יש נסיון, והן רוצות את טובתכם לא פחות מכם.

אצל החרדים כשהחתן בא לפגישה הוא יודע שזה מה שהוא רצה, והיא יודעת שזה מה שהיא רצתה, מפני שאת הבירורים הם כבר עשו. במפגשים אתה לא יכול להכיר אם היא בעלת חסד או לא וכו'. לכן אני גם ממליץ בדבר הזה ללכת בדרכם של החרדים, לאט לאט זה נכנס גם לציבור שלנו. אם לא נוהגים כך אלא אתה מנסה תוך כדי הפגישות לעמוד על טיבה של הבחורה שעומדת מולך, אתה יכול להוציא המון אנרגיות, להיפגש עם עשרים בנות במשך עשרים פגישות, ויכולות לעבור כמה שנים עד שאתה מוצא את מה שרצית, וחבל.

אמנם, יכולות להיות עשרים אלף בנות שכולם עונות על הקריטריונים

איך בוחרים עם מי להתחתן? | 15

שהצבת, ולכן אין להסתפק בבדיקה השכלית אלא להוסיף גם את המבחן הנפשי.

יש שתי בדיקות ובחינות שכדאי שנעשה כדי לבדוק אם המיועדת מתאימה לנו. אמת-המידה הראשונה היא השכלית, שאותה רצוי לברר עוד לפני שנפגשים, ואז באים למפגש מתוך ידיעה שמדובר במה שרצינו מראש. המבחן הנכון לבדוק את בת הזוג הוא לברר במיוחד על שלושה עניינים שהם עיקריים - צניעות וענווה, חסד, ותורניות. מי שכוללת בתוכה את שלושת הדברים האלה, זה נפלא ממש. מעבר לדברים האלו כל אדם יכול להוסיף את מה שהוא רוצה ומה שחשוב לו.

המבחן השני הוא רגשי, נפשי ורצוני. הנפש שלנו קוראת את האישיות בכלים אחרים מהכלים של השכל. כשאנחנו פוגשים מישהו אנחנו יודעים לבדוק בכלים שכליים את אישיותו ולומר עליו שהוא כך וכך, ובנוסף לזה אנו יכולים להעריך אם אנחנו רוצים להיות חברים שלו או לא, אם נוח לנו לידו או שקשה לנו לידו וכו'. קשה להסביר בהיגיון למה זה עובד כך, אלא זאת הנפש שלנו שקולטת ומגיבה בהתאם. מהתחושות הנפשיות אנחנו מקבלים רושם בעל חשיבות גודלה. למרות שבפגישה בני הזוג יכולים לדבר על הירח והכוכבים, הם קולטים את האישיות ויודעים ומרגישים התאמה.

אם נעים לך להיות איתה, זה סימן של התאמה. אין הכוונה שהיא צריכה להיות דומה לך, אלא שהיא מתאימה לך, ויש כאן הבדל גדול. איש ואשה הם לא שניים דומים. כתוב "עזר כנגדו" - האישה שונה מהאיש. אבל עם זאת, היא מתאימה לאיש, וביחד הם הופכים לשלם.

צריך לבחון את ההתאמה לאורך זמן. יכול להיות שבפגישה הראשונה זה ממש לא יראה מתאים, אבל אחר כך מתגלים דברים חדשים.

לפעמים בהתחלה מתביישים, ולאחר שתיים או שלוש פגישות זה מתחיל לזרום לכיוון חיובי.

אני אומר שאם אחרי כמה פגישות אתה עוצם את העיניים ושואל את עצמך "אני רוצה להתחתן איתה או לא?" אתה תקבל את התשובה. אנו לא רגילים לכך משום שכל הזמן אנו משתמשים בשכל. ובאמת לפעמים זה מסוכן ללכת בדרך הזו של הרגש, מפני שאם אני אשאל את עצמי אם אני רוצה ללמוד בסדר בוקר אז יכול להיות שהיצר הרע יענה במקומי. אבל כאן נראה שאני יכול לשאול את עצמי אם אני רוצה להתחתן או לא. רצון זה אהבה - כמה שיש יותר רצון יש יותר אהבה. לעניינינו, אם אתה בוחן את עצמך במשך פרק זמן ממושך ומקבל מעצמך תשובה חיובית, אז זה ממש זה.

הרב שך זצ"ל כותב באיגרות שלו שלאחר שלוש-עד-חמש פגישות צריך להחליט אם זה מתאים או לא. יש כאלה שאומרים שכדאי לבחון את זה לאורך זמן ממושך יותר. במיוחד אצל מי שגדל בקדושה, יכול להיות שכשנפגשים בהתחלה מתבלבלים לגמרי ומאבדים את שיקול הדעת, לכן צריך לבחון את זה על פני זמן ממושך, ולראות אם הרצון יציב.

אם אתה שואל את עצמך אם אתה רוצה להתחתן איתה ומקבל תשובה שלילית, אז זה לא זה, וחבל להמשיך. כל זאת לאחר כארבע פגישות. אם אתה שומע את עצמך מסופק, אז אחת מהשתיים: או שזה תהליך שעוד לא הבשיל ויש מקום להיפגש עוד פעמיים-שלוש, משום שיש כאלה שלוקח להם יותר זמן ליצור קשר ברמה טובה, לכן לפעמים כדאי להמשיך עד שמקבלים תשובה חיובית; או שלפעמים הספק הזה נובע מסיבות אחרות. למשל, יכול להיות אחד שהוא מסתפק בגלל פחד מלעשות את הצעד הזה ולומר "כן, אני רוצה להתחתן" מפני שזה

איך בוחרים עם מי להתחתן? | 17

נראה עליו גדול להתחתן וכו'. טוב במצבים כאלה להתייעץ באופן אישי ולנסות לברר למה אני מסופק, האם זה משום שאני בתהליך או מפני שאר סיבות שכדאי לברר.

ישנם שיטה שאומרת שברגע שאתה מוצא את מה שחיפשת מבחינה שכלית - אתה לא צריך את המבחן הרגשי, כי ידוע ששני אנשים הגונים עם רצון טוב יכולים לבנות חיים מאושרים ביחד. אני אומר שצריך לעבור גם את המבחן של הרצון, משום שאין ספק שאם אתה בוחר מישהי לאחר שעברת את שני המבחנים, והמצב הוא לא רק שיש כאן שני אנשים טובים והגונים אלא שהם גם רוצים אחד את השני, אז ההתאמה והחיים שלהם אחר כך הם הרבה יותר טובים. הם יכולים להיות מאושרים רק לאחר שהם עושים את המבחן השכלי, אבל הם יהיו מאושרים יותר לאחר שיבדקו את שני הרבדים. מפני שזה מראה שיש התאמה לא רק במישור השכלי אלא שהם גם רוצים אחד את השני. ומכיוון שאתם צעירים, למה שלא תחפשו את הכי טוב בשבילכם? אם הייתם מתקרבים לגיל שלושים (או באיזור גיל זה אני לא יודע בדיוק לקבוע את הגבול) אז צריך להתפשר, ולא לחכות שאני ארגיש קשר ורצון לבנות חיים ביחד. במצב כזה אם אתה מוצא אחת שעברה אצלך את המבחן השכלי, אז לא צריך להיות בררן. אבל אתם צעירים וכל האפשרויות לפניכם. אני מכיר כמה רווקים שעברו את גיל החמישים, ונראה לי שטוב בשבילם לוותר הרגשת הקשר, ולשמור על הרצון להתחתן עם מישהי תורנית עם מידות טובות. בגיל שלכם לא צריך להתפשר. תדאגו לשידוך הכי טוב שאתה יכולים לעצמכם.

יש אישה שהיא גדולה בשיעור הקומה והמדרגה שלה, ואתה מרגיש על ידה ממש קטן. לפעמים מצב זה הוא לא כדאי, משום שהאיש הוא אמור להיות המוביל. כמובן, לא במובן שאתה צריך להיות גאוותן

ולומר לה מה צריך לעשות. האיש הוא בחינת חכמה, שזה התפיסה הכוללת, שבתוכה מבינים דבר מתוך דבר. הבינה היא המקבל. אלו השורשים של נשמת האיש והאישה. מדברינו אלה מובן שהאיש הוא המוביל; לא במובן של דיקטטור אלא במובן האמיתי, שאפילו יכול להיות שהוא יחסית קטן ומונח בפינה והיא מארגנת את כל העניינים, אבל היא קולטת ממנו את הכל. זה לא משהו חיצוני אלא עניין מהותי פנימי. לא צריך לחפש אישה שהיא ברמה של שמונה כיתות מתחתך, אבל כן כדאי שהיא תהיה אחת שאתה מרגיש שאתה מכיל אותה, שהיא לא גדולה עליך. לפעמים במפגשים מרגישים שלאישה יש יותר שכל, יותר עומק, יותר כוחות נפשיים, יותר אנרגיות ומרגישים לידה כמו ילד קטן. לבפש יש את היכולת לזהות את ההתאמה בכלים משלה, לא בכלים של השכל, והיא משדרת לנו אם אנחנו מרגישים טוב לידה או שאנחנו מרגישים קטנים. עניין זה לא בא לידי ביטוי על ידי בדיקה מי יותר פעלתן ודומיננטי, כי יכול להיות שהוא באופי רזה וצנום והיא לעומתו אופי של מנהלת פרויקטים וכו', אבל כשהם ביחד אז היא מרגישה את המשקל הגדול שהוא נותן לזוגיות, והיא מקבלת ממנו. כשאנחנו אומרים שהיא מקבלת ממנו, זה כמובן לא אומר שכל פעם שיש ביניהם דיון האישה ישר ממושמעת לדעת הבעל בלי שאלות כלל.

לסיכום: השכל יכול לסנן ולהגיע לדגם שבו אנו חפצים. אמרנו שבעיקר צריך לבדוק שהיא תורנית, בעלת חסד וצנועה, לא צעקנית ראוותנית, אלא פנימית. אלו דברים יקרים וחשובים מכל. את זה מבררים בטלפונים ומפגשים וכו'. אבל, יש עוד עשרת אלפים כמוה, אז איך אני מחליט שזאת היא? ביחד עם השכל יש החלטה של הנפש, שהיא מזהה את ההתאמה. העמדה החיובית שהנפש משדרת באה לידי ביטוי בכך שהשיחה זורמת, נחמד להיפגש ולשוחח וכו'. וכשהמצב שלכם

איך בוחרים עם מי להתחתן? | 19

הוא כך, ואתה שואל את עצמך האם אני רוצה להתחתן איתה - אתה תשמע את עצמך עונה תשובה חיובית. לפעמים מרגישים שלא רוצים להתחתן איתה, והיא לא שייכת לי, למרות שאין לי הסברים שכליים, ומבחינה שכלית הכל בסדר, אבל אני לא מרגיש שאנחנו יכולים לבנות חיים ביחד, אז באמת היא שייכת למישהו אחר ולא לי.

דבר שקורה הרבה, במיוחד אצל צעירים, שאחרי שהם עוברים גם את המבחן השכלי והרגשי, ומרגישים שכיף להיות איתה, ואפילו יש תחושת מוכנות לחיות איתה עד מאה ועשרים, אבל עדיין - הם לא מסוגלים ללכת ולומר לה שהם רוצים להתחתן. במצב כזה אני מציע להתייעץ עם אדם שמבין בעניינים האלו. באמת מדובר בפעם ראשונה בחיים במצב כזה, ובעזרת ה' גם בפעם האחרונה, ולכן כדאי להתייעץ עם משהו שמכיר את המציאות הזאת. הרבה פעמים זה בגלל סיבות אחרות ולא בגלל שזה לא מתאים - לפעמים חסר אומץ, לפעמים יתכן להיות שכל עניין הקמת בית נראה מאיים וגדול מדי, ואתה חושב לעצמך: אני שייך לחתונה ולהקמת משפחה? הרי רק אתמול שיחקתי כדורגל עם החברים...

היה בחור נפלא שליוויתי אותו בתהליך השידוך שלו. הוא פגש בחורה ממש טובה והיתה תקשורת נפלאה והם החליטו להתחתן - הם התארסו וכבר שלחו הזמנות. לאחר כל זאת אני מקבל ממנו טלפון "הרב, נראה לי שאני הולך לעשות את שגיאת חיי...". ובכן, בחור שהולך לעשות את שגיאת חיי צריך עזרה. הוא שיתף אותי בתהליך שלו, והכל היה נראה לי ממש על הצד הטוב ביותר, וזה היה לפלא בעיני. לכן התחלתי לתחקר אותו, מה מביא אותו לתחושת הפחד הזאת, ואז, בסייעתא דשמיא שאלתי אותו: "כשאתה הולך לקנות משהו בחנות, אתה עושה את זה לבד?", והוא ענה לי, "מה פתאום, אפילו חולצה אני קונה עם

אמא שלי...” הסברתי לו שהוא מפחד להחליט לבד. בשבילו זאת החלטה גורלית להוציא שלושים שקל ולקנות חולצה... קל וחומר להתחתן, שזאת החלטה לכל החיים. אז בסך הכל יש לו פחד מהחלטות. הוא הבין את העניין והתחתן. היום הם נשואים באושר עם שלושה ילדים.

הרבה פעמים קורה שיש פחד לקראת ההחלטה. לפעמים הפחד מוצדק משום שהבחור עדיין לא בשל. לכן אם מתייעצים, אפשר לברר את הנקודה הזאת. ויש השלכות גדולות להבנת הסיבה, מפני שהפתרון משתנה ממקרה למקרה. לפעמים רק צריך לעכל את מה שעובר, ואז טוב לעכב מעט את ההתקדמות.

אחד שחושב לעצמו “למה שאני אתחתן איתה, הרי בוודאי יש אחת יותר טובה ממנה?” לעולם לא יתחתן, כי תמיד אפשר לחשוב שיש יותר טובה. כשהנפש מזהה התאמה לא צריך לחשוש. הרב שך אומר שאחרי שלוש עד חמש פעמים שאתה נפגש וחושב שזה מתאים אפשר להתחתן. הרב שלמה זלמן אויערבך התחתן אחרי שתי פגישות, ובאמת יש לו קפידה גדולה על מקומות שנוהגים להיפגש כל כך הרבה פעמים עד שמתחתנים.

חסרונות תמיד אפשר למצוא. אם אתה מוצא חסרונות אחרי החתונה אז אתה לומד איך להיות עם זה, אבל אם אתה רואה חיסרון לפני החתונה ובגלל זה אתה לא מתחתן, זאת בעיה, מאחר ותמיד יש חסרונות. ברגע שאתה רוצה אותה, זאת הנפש שאומרת שהיא מתאימה לי, ואז בא השכל ואומר, אולי אפשר למצוא אחת יותר טובה... דרך אגב, אתה יכול למצוא אחת יותר טובה אבל לא בהכרח שהיא תתאים לך. הנפש לא אומרת לך שהיא הכי טובה בעולם, אלא שהיא מתאימה

איך בוחרים עם מי להתחתן? | 21

לך. אם הולכים בתום ומתחתנים בצורה כזו, מובטח שהחיים הזוגיים יכולים להיות חיים של הרמוניה.

אם הרגשת כימיה במשך השבועות הראשונים, וראית אצלך רצון לחיות איתה, זה דבר שלא יכול להימחק לעולם. אם יום אחד לאחר שהתחתנתם ואתם מאושרים, קרה שפגעת בכבודה או להיפך, או שקרה משהו אחר, לא עזרת לה וכדומה, פתאום יכולים להרגיש שזה לא זה, וכל הרגש הנפלא פורח, ואותו ה'היי' נעלם, ומרגישים שממש אסון ירד לעולם. כאן כל אחד מבני הזוג צריך לזכור ששום דבר לא השתנה, לא בנפש שלך ולא בנפש שלה. ההתאמה תמיד תישאר! אלא שמה שקרה עכשיו זה שהחיבור ביניכם לא התגלה. ההתנהגות הזאת לא הייתה תואמת להרמוניה המושרשת בקשר שלכם. לכן מי שאשם צריך לפייס את השני ולבקש סליחה, כמו בכל תקרית בן אדם לחברו. לאחר הפיוס הכל חוזר לקדמותו, כי המצב הראשוני של ההתאמה לעולם לא נמחק. כשיודעים ליישב את ההדורים, ואנו נדבר איך עושים את זה, הכל חוזר לקדמותו, כך עד מאה ועשרים. ועל זה אמרו חכמים: "מה' אישה לאיש".

אדם צריך לעשות את כל ההשתדלות שלו במציאת הכלה, אבל אחרי שהוא יוצא מהחופה עליו לדעת שזאת אשתו. ההבנה הזאת מאוד חשובה, מפני שלרוב העולם יש בעיות בשלום הבית, ואם הם נתקלים בבעיה הם אומרים "אולי יש אחת יותר טובה, אם לא הייתי מתחתן איתה היה יותר טוב, שהרי היא לא מתאימה לי וכו'", כך יכולים בני הזוג לחשוב

1 מועד קטן יח: "...אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים - 'מה' אשה לאיש". מן התורה דכתיב: "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר" (בראשית כד-ג) מן הנביאים דכתיב: "ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא" (שופטים יד-ד) מן הכתובים דכתיב: "בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת" (משלי יט-ד).

אחד על השני, וה' ירחם, זה דבר נורא. ברגע שמבינים ומאמינים שמה' אישה לאיש, והשידוך בינינו זה עניין אלוקי, אז קודם כל אני יודע שהיא שייכת לי ואני לה, וה' חתם על זה, ואם יש בעיות אנו מיישבים אותם.

"המגרש את אשתו המזבחה מוריד עליו דמעות", לא משנה אם הוא גירש אותה בצדק או לא בצדק. יכול להיות שהיא התפקרה ואז לא שייך לחיות איתה, אבל זה לא אומר שאתם לא מתאימים. יכול להיות שבני זוג לא מסתדרים ויש ביניהם מריבות וצעקות, אז לפעמים יציעו להם להתגרש, לא מפני שכך ראוי אלא משום שהם לא מסוגלים לשבת עם עצמם ולברר איפה הבעיה. הם לא יכולים להגיע להבנה שלכל אחד יש את הבעיות שלו ושעליו להשתדל לתקן אותם, וכך בדרכי שלום לפתור את הסכסוך שלהם. יכול להיות שהם לא רוצים, או שהם בעלי מידות רעות או שהם בעלי יכולת שכלית לא מתאימה. ולכן התורה נותנת להם אפשרות להתגרש - לא בגלל שהם לא מתאימים אלא בגלל שהם לא יודעים לפשר ביניהם ולא מסוגלים להגיע למצב של איחוי הפצעים. אבל בכל מקרה האמירה "מה' אישה לאיש" נשארת נכונה, אלא שהזוג הזה לא הצליח להוציא מהכח אל הפועל את הפוטנציאל שטמון בשידוך הזה.

הרבה סוגיות גלוות לעניין זה, אך לא נעסוק בהן כעת.

השלמנו את השלב הראשון של בחירת בת הזוג.

פרק שלישי

עזר כנגדו

איך התורה רואה את טיבה של הזוגיות? ואיך רואים בצורה נכונה את מערכת היחסים בין איש לאישה?

התורה אומרת "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו"². וצריך להבין מה לא טוב? המדרש אומר³ שהאיש והאישה נבראו כשהם מחוברים גב אל גב, והם היו זוג מאוחד. הם נבראו דו פרצופים, הצד האחורי שלו ושלה ממש היו דבוקים. יוצא שאדם לא נברא ממש לבדו, אלא שכמו שיש בטבע עץ שיש בו גם זכר וגם נקבה וההפריה נעשית בתוך העץ עצמו, כך משהו מעין זה היה אצלם. וכיוון שהם בגוף אחד אז הרצון אחד, יד ימין לא מתווכחת עם יד שמאל, אלא הכל מתנהל בהרמוניה. אין לך אחדות גדולה מזו, ובאמת זו השאיפה של כל חיי הנישואין, להגיע לאחדות כזו.

ואף על פי כן ה' אומר שזה לא טוב משום שזה "לבדו". למרות שזה האחדות הכי גדולה, זה נקרא לבד. לדוגמא, הוא לא יכול ללכת לישון בשמונה והיא בעשר, הוא לא יכול ללכת למזרח והיא למערב, אלא הם עושים את הכל ביחד. לכאורה אין אחדות גדולה מזו. אבל הקב"ה אומר שהביחד הזה הוא כל כך אחדותי, עד שזה נחשב אחד

2 בראשית ב, יח

3 רש"י בראשית א, כז

ממש, ולכן זה מכונה בפסוק "לבדו". המצב היותר נכון הוא שלא יהיה כזה חיבור, אלא שהאישה תהיה עזר כנגדו ומולו. העזרה שלה תהיה בזה שהיא תהיה מנוגדת לו.

מה מונח כאן? איך בזה שהם אחד נגד השני, הם עוזרים אחד לשני? כמובן, כתוב "זכה עזר, לא זכה כנגדו". כלומר, העזרה שבניגוד לא חייבת להיות התנגדות, אלא אם הוא זכה אז ההתנגדות עוזרת לו. למשל, הבעל מסתפק באיזה מקרה איך לנהוג וחושב האם לעשות כך או כך, והיא נותנת לו עוד זווית שהוא לא חשב עליה. היא מוסיפה את הפן הזה מנפשה, מפני שהיא אישה והצד הרגשי אצלה מפותח מאוד, וזה יכול לסייע לו המון. אפשר להביא עוד דוגמא מחינוך הילדים - אתה יכול לנסות להכניס את הילד שלך לסדר ומשמעת, והיא תתן את הצד של הרחמים והחמלה שנצרכים מאוד. כשאתה מבין שההתנגדות של אשתך מוסיפה ומועילה, זה ממש משנה את ההסתכלות. כך יש להבין מה השונה בין איש לאישה, ואיך הניגודים הללו משתלבים ונעשים ביחד עזר, עזר על ידי הניגוד. האמת היא שאנחנו יכולים רק לתת דוגמאות למה הניגוד הוא טוב כדי להבין את הרעיון הכללי, אבל להיכנס לפרטים ולהבין למה באישה פלונית יש ניגודים כאלו עם בעלה ובאישה אחרת יש ניגודים שונים, ולדרוש כל מקרה עם כל פרטיו, בשביל זה צריך עומק מיוחד וכל זוג הוא נושא בפני עצמו. אבל אנו יכולים לתת דוגמאות בסיסיות, וכל אחד כשיתחתן ויקים את ביתו יקח את העיקרון הזה וידע שהניגודים שהוא מגלה בבת הזוג הם לכתחילה, והם נועדו להפרות ולהוסיף עושר לחיים.

המהר"ל בפירוש דרך חיים על מסכת אבות מבאר את המשנה האומרת "אל תרבה שיחה עם האישה, באשתו אמרו ק"ו באשת

חבירו². הירושלמי אומר שמדובר באשתו נידה ובכך הוא פותר את כל השאלה. המהר"ל הולך בדרך אחרת ואומר שהשורש של האיש שממנו נמשכים כל התכונות שלו וכל הדברים שהופכים אותו לאיש, הוא מידת החכמה, ואצל האישה זו מידת הבינה.

אנחנו יודעים שנבראנו בצלם אלוקים ושנאנחנו השתקפות קטנטנה של האינסופיות האלוקית, וה' מתגלה מתוך האינסופיות הבלתי נתפסת. ושני הדברים אמת - מצד אחד ה' בלתי נתפס, מצד שני הוא צמצם את עצמו כדי שתהיה לנו תפיסה בו. החכמה הבינה החסד והגבורה וכו', כל אלה הן מידות אלוקיות שמופיעות גם בנו בצורה מצומצמת מאוד, שאי אפשר בכלל להשוות אותן למקורן, אבל זה נותן לנו איזו נגיעה בהתגלות של ה'.

באיש ההתגלות הדומיננטית היא החכמה, למרות שיש לו גם בינה. בניגוד לכך, אצל האישה הבינה היא הדומיננטית. החכמה גם נמצאת אצלה, אבל היא לא מתגלה ופעילה כמו הבינה. אם נבין את העומק של שתי המידות הללו, נראה איך הן משליכות על המאפיינים של האיש והאישה. החכמה היא ההתחלה מהאינסופיות הבלתי נתפסת, התחלה של איזה תוכן שמתגלה אחר כך בבינה. הבינה היא הפירוט מהכלל הגדול של החכמה. אנו זקוקים לפירוט הזה כדי שנוכל להבין מה טמון בחכמה הכללית. החכמה היא דבר כולל מאוד ולא מאובחן, והבינה מפרטת, מגדירה ומצמצמת את זה למציאות. זאת הבינה היתרה שניתנה לאישה. יוצא שהאישה היא בחינת בינה שנובעת מתוך החכמה. היא מבינה בחכמה, וצריכה את ההשפעה שמתוכה היא תוציא פרטים, ואילו האיש מצוי יותר בעניינים הכוללים, במבט הכולל.

אנחנו יודעים שהאיש נותן את טיפת הזרע. בטיפה אחת יכולים להיות

חמישה מיליון זרעונים קטנים, כשבכל זרעון יש פוטנציאל היווצרות של בן או בת. האישה מעבדת את הזרע במשך תשעה חודשים ויולדת ילד, ואחר כך מטפלת בכל הפרטים הקטנים הנצרכים לגידולו. האישה מביא את הפרנסה הביתה, מביא את השקים של הקמח, והאישה לוקחת אותם ומכינה מהם לחם. האיש נותן את הצ'ק והאישה קונה את המצרכים וכו'. אצל האיש יש גישה כוללת, ואצל האישה יש הסתכלות פרטית ומעשית. זה שהבינה מקבלת מהחכמה מביא לכך שהאישה מתפעלת ומתרגשת יותר מהאיש. העמדה העצמאית של האישה גורמת לו להתפעל פחות ממה שקורה, הוא יותר שולט בעניינים ולא נותן למה שקורה לפעול עליו. אבל האישה מטבעה מתרגשת, "דמעתה מצויה"¹, העולם הרגשי שלה עמוק יותר. לכן היא גם יותר רגישה, פגיעה, עדינה ורחמנית. ההבדל בין האיש לאישה מתבטא גם במידות השונות - חסד אצל האיש, מול רחמים אצל האישה. חסד הוא פעולה של נתינה, זו פעולה חזקה ויוזמת. האיש מלא אנרגיות ויש לו מה לתת מעצמו. בנוסף הוא פחות פועל מרגש - הוא יכול לתת לאחד כי חסר לו, ולשני לא לתת משום שיש לו מספיק. זה לא נוגד את החסד, מפני שהוא משפיע במקום הנכון. בשונה מכך, האישה היא מרחמת, רחמיה נכמרים כשהיא רואה מישהו שמבקש דבר שחסר לו, לא משנה אם הוא צריך את אותו דבר או לא. לא תמיד הפעולה הזאת היא שקולה, יכול להיות שהמסכן הזה לא צריך כסף אלא משהו אחר. הרחמים הם לא חסד, הרחמים הם תחושה של חמלה כתוצאה מראיית חיסרון. החסד, בשונה מכך, הוא השפעה ללא שום התרשמות והתרגשות.

אם ניקח כדוגמה את העניין הזה של ההשפעה וחסד מול ההתפעלות והחמלה, נראה שאלו דברים שמשלימים אחד את השני. כשאבא מחנך

ילד קטן הוא מצהיר הצהרות ואומר אמירות שכך צריך וכך צריך, אבל הילד גם צריך את הליטוף, החום והאהבה. יש כל מיני עניינים שבהם האבא הוא לא כמו האמא. בזוגיות, האישה לא מקבילה לאיש אלא היא 'כנגדו', שונה ממנו. אם הוא "זכה" הניגוד הזה נעשה "עזר לו". אבל אם הוא לא יקבל את אשתו כמו שהיא, לא יכיר בכך שהזוגיות צריכה את ההפריה של הניגוד, וינסה שהבית ילך תמיד לפי דעתו, ועוד בטענות שהוא צריך להיות המוביל בבית, וכשהוא אומר משהו כולם צריכים לעמוד דום וכו', וכשאשתו תתרגש הוא יצעק לה "מה את מתרגשת, מה כבר קרה לך..." ולא ירצה להבין את הצד השני ואת התרומה שכל אחד תורם לזוגיות, אז זה ייהפך ל"נגדו". אבל אם הוא כן יקבל אותה אז קודם כל הוא ירוויח מזה, משום שהאישיות שלו חסרה את הפן שאשתו יכולה להוסיף לו. ולדוגמה, כשהיא רוצה פרחים הוא לא יגיד לה "למה פרחים? מה יועילו פרחים?", אלא "את רוצה פרחים? בשמחה, קחי פרחים. את רוצה שטיח? אני אקנה לך שטיח". למרות שאולי לא מעניינים אותו הדברים האלו. אם הוא יתן לה אותם, בסופו של דבר הוא יהיה חביב בבית ומרחיב את הדעת. הוא צריך לקבל את זה, ולהבין שהוא נולד גוש אטום וקשוח. הוא יוסיף ממד שלא היה לו, ואז השוני ייעשה לעזר. אותו דבר גם אצל האישה - היא צריכה להבין שההתנהגות של הבעל יכולה לעזור לה.

זו דוגמה על העזרה שבניגוד. זה בעצם מה שהמהר"ל אומר על החכמה והבינה. מבט כזה נותן לנו עיקרון לכל חיי הנישואין, והוא יכולת ההכלה, היכולת להכיל אחד השני. ברגע שאני יכול להכיל את אשתי אני בעצם מרחיב את האישיות שלי, האישיות שלי הייתה ענייה ועכשיו לאחר שהכלתי משהו שמנוגד לי אני שלם יותר, כי השני המנוגד לי משלים אותי. זאת בעצם השלמות של חיי הנישואין. "לא טוב היות האדם

לבדו". כשאתה רווק אתה חצי-אדם, ובנישואין אתה צריך להכיל אותה כי מה שיש בה אין בך, וכן להיפך, היא צריכה להכיל אותך כי מה שיש בך אין בה. ולכן חיי הנישואין זה לא שני רווקים שחיים ביחד, לאחר שנישאו כדת משה וישראל, אלא נוצר כאן משהו חדש, שלישי. עכשיו זה לא אתה ולא היא, נוצר משהו חדש ששניכם בונים, כל אחד נותן לשני מקום, ולוקח בחשבון את המיוחדות של השני, ואת מה שהאישיות שלו משדרת. כשמפנימים את העניין הזה, החשיבה ושיקול הדעת משתנים. כל אחד מתייעץ עם השני, שואל לדעתו, ועושים את הכל מתוך הביחד הזה וכך יוצרים זוגיות מוצלחת.

קראתי מחקר שעשו גויים. הם חקרו זוגות שיש ביניהם מרחק מנטאלי גדול, ורצו לראות מה קורה בזוגיות שלהם. המסקנה של המחקר הייתה שככול שהמרחק והניגוד בין בני הזוג יותר גדולים, במידה שהם יודעים לחיות ביחד בחיי הזוגיות שלהם, כך הם יותר מאושרים. וכל זה בגלל מה שאמרנו עכשיו. אם אני מאוד שונה ממנה ופותח את עצמי לקבל מסוג אחר שממש שלא הכרתי, זה מוסיף לי המון. אותו דבר מצידה כלפי - אם למרות הכל היא מסוגלת לקבל ממני, היא גדלה. עד כאן הפירוש של הפסוק "לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו".

זה לא אומר שאנו צריכים לחפש אישה עם ניגודיות גדולה אלינו, אבל זה אומר שהניגודיות שקיימת טובה ויוצרת דברים טובים.

פרק רביעי

החיים כזוג

האם יש לנו אמת-מידה שעל ידה אנו יכולים לנהל את חיי המשפחה, למרות שנגלה כל מיני ניגודים בינינו?

כל בן זוג לאחר מעט זמן מתחיל לגלות בשני חסרונות וניגוד רצונות, הוא רוצה כך והיא רוצה אחרת, עד כדי כך שבשעת לחץ וחוסר סבלנות הוא יכול לומר לה איזה מילה שפוגעת. וזה יכול לקרות - אנחנו בני אדם, כמה שאנחנו משתדלים שלא להגיע למצבים כאלה. הכרתי אחד שלאחר שהוא נולד אמו נכנסה לדיכאון, והייתה במצב זה של דיכאון שש עשרה שנה. האמא הייתה ספונה בבית, כמעט שלא דיברה. זאת האמא שהוא הכיר וגדל איתה. האבא ניהל את כל הבית, עבד לפרנסתם, ממש היה צדיק יסוד עולם.

איך מנהלים חיים כשיש בצד השני בעיות שאתה לא יודע לפתור אותם?

ההתממשות המשמעותית ביותר של הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" שהוא עיקר התורה¹, היא בין איש לאשתו. יש כאלה שחושבים ש"ואהבת לרעך כמוך" זה לאיש ברחוב אבל כשמגיעים הביתה זה נגמר. זה לא נכון. אצל האישה זה עיקר הציווי, אחר כך לשאר בני המשפחה,

השכנים וכך הלאה. וכשהאדם מתוקן ב'בין אדם לחברו' ביחס לאשתו, אז שכינה ביניהם.

לעניות דעתי, כך זה צריך להיות: אדם צריך להתחנך כשהוא יודע שיש לפניו אישה שאיתה הוא עובד את ה'. ואם הוא נתקל באיזו בעיה הוא לא יגיד לעצמו 'הכל נדפק'. כתוב ש"מה' אישה לאיש", ואין דבר כזה שאם גילית איזה חיסרון באשתך, תגיד לעצמך "אוי, איזה שגיאה עשיתי, למה התחנתני איתה..." חס וחלילה לחשוב מחשבות כאלה. יש כאלה שחושבים מחשבות מסוג זה וכל החיים שלהם הם ישיבה על הגדר, והם אף פעם לא בתוך הקשר. אדם כזה אומר לעצמו "מה אני כבר יכול לעשות, עשיתי את טעותי חיי, אכלתי אותה..." מחשבות כאלה הן ממש טעות, שהרי "מה' אישה לאיש"; מאז שהתחנתם, ה' חתום על הקשר שלכם שהוא הכי שלם שיכול להיות. יכול להיות שיש אחת שהיא יותר חכמה, יותר רגועה, אבל היא מתאימה לאחרים. מי שהתחנת איתה היא הכי מתאימה לך, היא המכסה שמתאים לסיר.

אתם חושבים שמספיק מעלות טובות? מה פתאום, צריך התאמה. יש זוגות שהתחנתו כי היו לשניהם מעלות טובות, אבל הם לא הסתדרו ביניהם. המציאות האמיתית היא כשאתה יודע שהקשר שלך עם אשתך זה הדבר הכי טוב. רק אתה יכול לדעת איך מנהלים אותו בצורה נכונה כדי שהחיבור הזה יבוא לידי מימוש. בצורה כזו, בכל בעיה שתתקל קודם כל תדע שיש לפניך אתגר של ו"אהבת לרעך כמוך", וזה אמור להעביר אותך למצב טוב יותר, מצב שבו כל תקלה - מרוממת. אם היא פגעה בך ואתה תדע לטפל בזה בצורה טובה, זה רק ירומם אותך ממדרגה למדרגה.

לפעמים מגלים שהאישה מאוד כעסנית, או שהתגלגלו עליה מאורעות שגרמו לה להיות כעסנית. אז תסתכל על זה בצורה הזאת, "ה' גלגל

לידי מצב אתגרי כזה, איך לקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך" עם כעסנית, אז אולי אני אראה לה פנים שוחקות, אולי אקנה לה משהו שישמח אותה, או אעשה משהו שיקל עליה". זו לא הדרך הנכונה לצעוק עליה בחזרה "מה את כועסת? תמיד את כועסת..." זה לא פותר כלום, ורק מרחיק. אלא תעבוד על עצמך שתהיה מחזיר טובה תחת רעה, שהרי מצווה להיות ארך אפיים. תפתח "תומר דבורה" ותראה איך ה' מתנהג, ותתנהג כמוהו'. זו עבודה על המידות. מי שיודע איך להתמודד יקח את המצב הזה ויתעלה ממנו. והכל נובע מכך שמסתכלים על חיי הזוגיות כעבודת ה'.

כשאדם מתנהג בצורה כזו הוא מביא את הבית למצב של אהבה והרמוניה למרות כל המכשולים. המכשולים הופכים את חיי הזוגיות ליותר קשים, אבל ליותר חזקים בעקבות כך. ולא על ידי הערות, זה סתם מרחיק. יש בהדרכות של הרב ארוש הדרכה - לא להעיר כלום. אף פעם אל תעיר על שום דבר. זה דבר אמיתי למי שיכול לעמוד בזה, שזה אומר מצב כזה שהאדם מצליח באמת למחוק את

1 "הָאָדָם רָאוּי שְׂתִדְמָה לְקוֹנוֹ וְאֵי יִהְיֶה בְּיוֹד הַצּוּרָה הָעֲלִיּוֹנָה צֶלֶם וְדְמוּת, שְׂאֵלוֹ יִדְמָה בְּגוֹפוֹ וְלֹא בְּפִעְלוֹת הָרִי הוּא מְכַזֵּב הַצּוּרָה וְיֵאמְרוּ עָלָיו צוּרָה נְאֻה וּמַעֲשִׂים כְּעוֹרִים. שְׁהָרִי עֵיקַר הַצֶּלֶם וְהַדְמוּת הָעֲלִיּוֹן הֵן פְּעֻלוֹתָיו, וְמֵה יוֹעִיל לוֹ הֵיחֹתוֹ כְּצוּרָה הָעֲלִיּוֹנָה דְמוּת תְּכַנִּית אֲבָרָיו וּבְפִעְלוֹת לֹא יִתְדַמָּה לְקוֹנוֹ. לְפִיכָף רָאוּי שְׂתִדְמָה אֶל פְּעֻלוֹת הַפֶּתֶר שֶׁהֵן י"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים עֲלִיּוֹנוֹת" [תומר דבורה פרק א']

ועיין שם במהלך כל ספר קדוש זה המבאר את התנהגות האדם בעוה"ז לאור ההליכה בדרכי ה', ויסוד גדול הוא לכל חיי האדם ולצלם הא-לקים שניתן בו. וכדברי המחבר רבינו הרמ"ק זיע"א (רבו של האריז"ל) על ספרו זה: "הלא אם קטן הוא לעינינו - ראש שבטי ישראל הוא", וסולל הוא את הדרך בה ידבק האדם בדרכי ה', ויהיה טוב ומטיב בכל דרכיו, שדבר זה הוא יסוד היסודות לאוגיות טובה, לבית מלא טוב ושמחה, ומביא את האדם לכל הטובות בעוה"ז ובעוה"ב, כדברי השל"ה הקדוש שהעיד: "וכל מי שרגיל בספר הזה ואומר אותו בכל שבוע או בכל חודש - מובטח לו שהוא בן עוה"ב"

מידת הכעס מהלב מתוך עמדה של ענווה ואריכות אפיים. אבל אם מרגישים שנשאר כעס בלב - צריך לפטור זאת בדרך של עבודה עצמית ושל דיבור אמיתי וכנה, כמו שבע"ה נפרט בהמשך (חלק שני, פרק רביעי "כעס בחיי הנישואין ובכלל"). הבעיה בהערות זה שאתה בעצם אומר לה - את לא בסדר. למרות שאתה צודק, ככל שתגיד לה שהיא לא בסדר, כך היא תבסס את הדימוי האישי שלה כנמוך. היא תגיד לעצמה "מזה שהוא אומר לי כל הזמן שאני לא בסדר, זה אומר שאני לא טובה בעיניו, והוא בכלל לא אוהב אותי..." וזה חוסם את הלב. אחר כך אתה תבוא אליה בטענות "למה את מחמיצה לי פנים?" וכו'. הרבה פעמים היא לא תגיד לך, אבל זה המצב שנוצר. אתה חסמת אותה אליך. אבל אם אתה לא תעיר אלא תמצא דרך אחרת, אתה תהיה חכם. אתה כבר תמצא דרך אחרת לשפר את המצב, דרך טובה ומועילה יותר. לדוגמה, היא הכינה לך מאכל שרוף. יש אנשים שעל דבר כזה הם כבר יוצאים מגדרם. אבל אם אתה לוקח את המאכל הזה, ולא תגיד "מה זה, למה שרפת את המאכל הזה?" אלא לאחור שראית שהוא שרוף, אתה אוכל מאכל אחר או משהו כזה, וכשהיא שואלת אותך "למה אתה לא אוכל את המאכל הזה?", תענה לה "חשבתי שאני אוהב את המאכל הזה, אך עכשיו זה לא כל כך נראה לי". אל תגיד לה את זה בצורה מאשימה, אלא תקח את האשמה עליך. הרי גם היא יודעת שזה שרוף, היא גם אוכלת את זה.

יש מיליון דוגמאות. צריך בחיים להתרגל לא לומר לאדם 'אתה לא טוב', אלא לתת לו להבין את לבד את הבעיה ומה הוא צריך לתקן, ולא בצורה שהוא יבין שאתה רומז לו שהוא לא טוב. אתה תהיה תמים, ואל תתעסק בנתינת ביקורת. אם למשל תלמידים משאירים לכלוך בכיתה, אל תגיד להם "זה ממש בזיון בית המדרש", אלא תיקח את הלכלוך לפח והם יבינו. בחיים צריך לא לפגוע באנשים, ועם כל זה

הם יבינו. כשאנו מדברים על חיי זוגיות, ויש רצון לבנות אהבה, אז לא כדאי ללכת בדרך של הורדות ידיים, כשכל אחד מוכיח לשני למה הוא לא צודק.

לסיכום, צריך לחשוב, להיות חכמים, להתנהג בארך אפיים ולעבוד על עצמנו. לראות את חיי הנישואין כפרויקט שעומד לפניך. ה' שידך אותי אליה וזה התיקון שלי מפני ש"מה' אישה לאיש". אני צריך לבנות את המשפחה הזאת בצורה פורחת חיובית, בתיקון המידות, ועל ידי כך השכינה תשכון בינינו.

חלק שני

שיעורים
בזוגיות

פרק ראשון

הזוגיות - תיקון רוחני

חז"ל מלמדים אותנו¹ שאדם וחוה נבראו בתהליך של נסירה וחיבור. בתחילה נבראה חווה מחוברת אל גבו של אדם הראשון, גב אל גב, דבר המסמל את הניגודיות שביניהם, ולאחר מכן היא 'ננסרה' ונפרדה ממנו, והגיעה אליו למפגש של פנים אל פנים. הזוגיות היא תהליך של הכלה הדדית - הגבר שהוא לא כל-כך רגשי מכיל את האישה, והאשה שהיא לא כל-כך שכלית מכילה את האיש, וכך כל אחד מופרה ממציאיותו של השני, ומכיל בתוכו הרבה יותר ממה שהיה לו קודם, ביחידותו. זהו ה"עזר כנגדו": החיים מתרחבים ונעשים הרבה יותר משוכללים.

נעסוק כאן בהרחבה בתיקון הרוחני המוסרי והתורני שהאדם מתקן את עצמו באמצעות הזוגיות.

חז"ל אומרים שכל השונא את אשתו עובר בכל יום על "לא תשנא את אחיך"², "לא תקום ולא תטור"³ ו"ואהבת לרעך כמוך"⁴, וכל האוהב את אשתו מקיים את המצוות הללו. המצוות הללו הן היסוד של יחס תקין בין אדם לחברו. כשבני הזוג חיים ביחסים נכונים, הם מקיימים בכך את מצוות העשה שבין אדם לחברו.

1 עיין רש"י בראשית א, כז

2 ויקרא יט, יז

3 שם יח

4 שם

יש לנו מעגלים-מעגלים שבהם באים לידי ביטוי המצוות שבין אדם לחברו. המעגל הראשון הוא המעגל הזוגי, המעגל השני הוא אנשים בקרבה משפחתית ראשונה, חברים, שכנים, קהילה וכו', וכך גדלים המעגלים ומתרחבים. ביסוד, התמצית של בין אדם לחברו נמצאת ביחס שבין איש לאשתו. משם והלאה היא מתפשטת אל שאר המצוות, כמו שאומרים חז"ל ש"ואהבת לרעך כמוך" זה כל התורה על רגל אחת.⁵ אם בונים את היחסים על בסיס של אהבה עם כל מה שזה מחייב, אז כל המצוות ממילא יימשכו מנקודת האהבה. יוצא מכך שהיחס החיובי בין איש לאשתו הוא השורש של כל עבודת ה', ושל קיום כל התורה.

המוקד הראשון בנושא של בין אדם לחברו הוא האישה. פשוט לא הגיוני להשקיע בשכנים ובחברים ולשכוח את האישה.

התורה אומרת לנו: "מה' אישה לאיש".⁶ בהסתכלות מעמיקה, כל הנקודות שהאדם פוגש במערכת היחסים עם אשתו, האתגרים והיתרונות, הם אבני דרך שמכוונות ומובילות אותו מעלה-מעלה לתיקון השלם שלו. החיים עם האישה הם פרויקט החיים שלו. זאת הדרך שתוביל אותו לשלמות האישית שלו. למשל, יכול להיות שאדם יגלה איזה נגף במערכת היחסים שלו עם אשתו. הוא יגלה שהיא כעסנית ומקפידה, והוא יבין שכדי לעבור את זה בשלום הוא חייב לסגל לעצמו את המידה של 'ארך אפיים'. למרות שמידה כזו היא לא מידה של כל אחד אלא מידת חסידות, אבל במצב שלו הוא צריך להרגיל את עצמו להאריך אף. אם הוא יעמיק בעצמו, הוא יגלה שמידת ה'ארך אפיים' שהוא צריך עכשיו, היא לא איזה ויתור שהוא מקריב מעצמו אלא שלב חיוני בשביל התהליך שהוא צריך לעבור בעולם.

5 שבת לא.

6 "מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים - "מה' אשה לאיש" מועד קטן יח: ועיין לעיל הערה 10 בפירוט הדבר

במקרה הזה, אריכות האפיים הזאת בסוף גם תחזק ותתמוך באשה, ותביא אותה למקום נקי ומתוקן יותר. אם אותו אדם יתרגל לא לצאת משליטה, אלא גם במקרה שהיא תכעיס אותו הוא ירחם עליה, לאורך הזמן היא תעריך אותו ותדע שהוא אדם חזק שאפשר ללכת אחריו. ההתנהגות הזאת, כשהיא עקבית ותקיפה, לאט-לאט מעבירה גם אליה את התכונה הזו של אורך רוח. לעומת זאת, אם אותו אדם יתנהג בתוקפנות כלפי ההנהגות שלה, הפתיל שלה רק ילך ויתקצר. כשאדם חי באורך רוח ובסובלנות ומשרה בבית האווירה כזו, האישה כבר תגיד לעצמה: 'למה אמרתי לו את זה? לא הייתי צריכה להתנהג אליך כך...' וכך נמצא שההתנהגות של הבעל מתקנת אותה הרבה יותר מאשר הערות וויכוחים. זה בכלל לא משנה מי צודק כאן, אלא ההסתכלות לטווח ארוך היא המובילה את מערכת היחסים. אין ממה לחשוש כאן ביחס לאפאתיות או ניכור וריחוק, זאת פשוט הבנה שלא צריך להיות קטנוני ולהידרדר לרמה של השני. זאת בגרות של אדם גדול.

זו רק דרך אחת להתמודדות, ולא לכל מקרה הדרכה זו מתאימה. לא נציג כאן את כל הדרכים השונות, ודוגמה זו היא דרך אחת להתמודד ולתקן.

כל אדם בעולם הזה עובר את התיקון המדויק עבור נשמתו, ובהתאם לכך ניתנת לו אישה. זה מה שנאמר "מה' אישה לאיש". וכן נכון לומר להפך - מה' איש לאישה. גם החסרונות של האישה נתקנים על ידי בעלה. לדוגמה, אישה כעסנית שמתייחסת אל כל העולם במידת הדין, ותמיד שופטת לפי מידת האמת והצדק, צריכה בשביל התיקון שלה בעל שיש בו יותר את מידת הרחמים, וכך הוא ימתק את מידת הדין שלה וימתן אותה. ובמקביל, גם בעלה יקבל איזון למידת החסד שלו,

שלא ייסחף יותר מדי עם החסד במקום שאינו נכון, וכך יוצא שהאיזון ההדדי קורה באופן טבעי.

תמיד צריך לשנן את העניין הזה של "מה' אישה לאיש". מפני שלפעמים אדם אומר לעצמו 'וואי, איך נפלת... אם הייתי מתחתן עם אישה אחרת לא היו לי את הבעיות הללו'. צריך תמיד להגיד "מה' אישה לאיש".

שאלה: אם תמיד "מה' אישה לאיש" אז למה יש מושג של גירושין, הרי זה בוודאי הזיווג השייך להם?

תשובה: כתוב בגמרא: "המגרש את אשתו הראשונה מזבח מוריד עליו דמעות"¹. לא כתוב שם חילוק בין אם הוא גירש אותה בצדק או סתם בגלל ריב. זאת אומרת, שבעצם הזיווג הזה היה אמור להיות שלם ומתאים, ואם יש גירושין אז המזבח מוריד דמעות מפני שיש כאן כישלון וקצור. הם באמת יכלו להעמיד זוגיות לתפארת, אלא שהם פספסו; בפוטנציאל היתה יכולה להיות להם זוגיות ממש טובה והם היו מתמודדים עם הקשיים, אבל הם החליטו שלא להתגבר על הקשיים למרות ההתאמה הראשונית שלהם. ולכן המזבח מוריד עליהם דמעות, מכיוון שיש ביניהם התאמה אבל הם בכלל לא רוצים לפתור את הבעיות.

אנשים שמתחתנים ולא חושבים על הנישואין בכיוון של תיקון עצמי ושכן הזוג שלי הוא אמצעי בשבילי להתקדם בעבודת ה', יכולים להתעצבן ולא להבין את השני, וממילא לגרום לתקלות בקשר הזוגי.

צריך תמיד לזכור שעצם חיי הנישואין הם כבר דבר טוב; כי זה כבר טוב שהאדם לא לבד ויש לו מישהי שדואגת לו, וכן הוא עושה איתה חסד

ומשכלל את המידות שלו, משתלם עם כל היתרונות שיש באישה. עצם החיים כזוג הם כבר מציאות אחרת. דיברנו הפעם קצת על הדוגמאות הקיצוניות כדי להראות שגם בהן יש פוטנציאל של תיקון, שיביא את בני הזוג להשתפר בכל הצד הזה של בין אדם לחברו.

פרק שני

לימוד תורה זוגי

דבר מאוד טוב הוא ליצור מכנה משותף לזוג סביב לימוד תורה. הלימוד הזה מחבר את האישה גם אל האיש וגם אל הקדושה, ובונה מכנה משותף משולש של איש אישה ותורה. לא תמיד זה מתאפשר - יש נשים שלא אוהבות ללמוד, יש כאלה שיש להן משקעים מבית הספר, או שהן עסוקות עם הילדים. על כל פנים, מומלץ להתחיל בהדרגה, אפילו לימוד קצר של דקות ספורות, הכל תלוי בנכונות של האישה. כדאי ללמוד איזה ספר מוסר או ספר אחר שרוצים וחפצים בו. חשוב שהלימוד לא יהיה מתיש.

הלימוד הזה חשוב בשביל שלא ייווצר נתק בין בני הזוג, במצב בו הבעל לומד כל היום בישיבה ומתעלה ואילו אשתו מתעסקת כל הזמן בכישולים. כשהאישה מחוברת לתורה זה מרומם את כל הבית. כשיש ילדים זה קצת יותר קשה, אבל עדיין כדאי למצוא את הזמן המתאים ללמוד ביחד. יש זוגות שלא למדו ביחד במשך שנים, האישה לא אהבה ללמוד ולא היה לה כח ללמוד, אבל אחרי כמה שנים הם התחילו ללמוד.

לנשים יש חיבור טבעי לרוחניות. הן שייכות לנצח. הגברים שונים מהן בכך שכדי להתחבר הם צריכים לעמול. אולי בזה אפשר לתלות את ההבדלים בחוכת תלמוד תורה שבין הגברים לנשים. ההבדל היסודי הוא שהנשים חייבות בקיום המצוות, כמובן גם מצוות שבלב כמו

אהבה, יראה ואמונה. אצל הנשים, לימוד ההלכה ייחשב רק להכשר מצווה ואמצעי לקיום המצוה, כדי לדעת איך לקיים את המצוות. בניגוד לכך, הגברים חייבים בלימוד תורה כמצווה בפני עצמה; לימוד ההלכות הוא מצווה עצמאית בשבילם, מצוות תלמוד תורה. הנפקא מינה תהיה במצוות שלא שייכות למעשה, שהגברים יהיו חייבים ללמוד את ההלכות שלהן, והנשים לא.

בכל מקרה, הנשים חייבות ללמוד אמונה כי הן חייבות בזה כמו הגברים. והן גם צריכות ללמוד הלכות כדי לקיים אותן בפועל, אלא שלימוד זה יחשב אצלן להכשר מצווה.

פרק שלישי

הלימוד של הבעל

שאלה: מה צריך להיות היחס בין לימוד התורה של הבעל לבין הרצון של האישה במקרים שהם סותרים אחד את השני? למשל, אישה רוצה שבעלה יבוא איתה לקניות, או שהיא רוצה הרבה כסף לקניית בגדים, דבר שיצריך את הבעל לצאת לעבוד, ובגלל זה הוא לא יוכל לשבת וללמוד כל היום. איך מתייחסים לזה?

תשובה: באופן כללי, צריך לשאוף לכך שהתפיסה לא תהיה שהתורה היא רק העסק של הבעל והאישה נמצאת בעסקים שלה, ואם צריך לעזור אחד לשני אז כל אחד יוצא מהמסגרת שלו ועוזר לשני. אלא האישה צריכה להבין שזו זכות גדולה שהבעל שלה לומד תורה, וממילא היא תרצה לעשות כמה שיותר כדי שהוא יוכל להמשיך ולשבת ללמוד תורה.

יש הלכה שהיא ממש מהפכנית בסוגיה הזאת, אבל היא לא נוהגת כיום בגלל שהיא לא שייכת ליישום במציאות שלנו. כתוב בגמרא¹ שמותר לאדם לצאת מביתו כדי ללמוד תורה עד שנתיים בלי להודיע לאשתו, ואם הוא יוצא ליותר משנתיים אז הוא צריך להודיע לה. ההיגיון שעומד מאחורי ההלכה הזאת הוא שעל דעת כך היא נישאה לו, ולכן היא לא יכולה לבקש את תשלום הכתובה כתגובה למעשה כזה. אפשר לראות במקרה הזה את הפער העצום בין מה שהיה פעם למה שקיים

היום, בנוגע להשפעת התורה על חיי הזוגיות. בצורה האידיאלית, כמו בתקופת האמוראים, מתוך היחס המרומם והחשיבות הגדולה ללימוד תורה, הבעל היה יכול להעדר שנתיים מהבית ואפילו לא לשלוח מכתב. הלכה זאת לא נוהגת היום. הנשים לא נישאות על דעת כך, ולכן השתנתה הלכה זו. אבל לא השתנה היעד הגבוה הזה, שצריך להסתכל על כל החיים כדבר בטל ומבוטל ללימוד תורה.

עניין זה צריך להיות ברקע של השאלה מה היחס בין הצרכים של האישה ללימוד תורה של הבעל. ראשית כל, ראינו את האידיאל, את היחס המרומם, שהכל בטל ומבוטל לתורה, ובהכנה זו נמצאת גם האישה. בוודאי שצריך לעזור לאישה ולא לתת לה להתמודד לבד עם הכל, אבל מצד שני היא צריכה לדעת את הערך של הלימוד. הבית כולו צריך להיבנות באווירה בה לימוד התורה הוא הערך החשוב ביותר והמשימה הראשונה בבית. זה היעד הגדול.

מה עושים כשהמצב אינו כך? כשאין את האווירה הכללית הטובה הזאת שהתורה היא מעל הכל, וממילא סדר העדיפויות לא ברור כל-כך? קודם כל, צריך להתחשב באישה, אי אפשר לקפוץ ישר למעלה. בעל ואישה צריכים לעבוד ביחד, ואם הבעל צריך לחכות לאשתו אז הוא ימתין מעט. צריך לעלות ביחד, ולא מתוך הערות. גם צריך להיזהר שלא לדחוק את השעה, אלא רק להפנים שאם אתה תהיה רציני ביחס שלך ללימוד ולמצוות היא תקבל את זה, ויראת השמיים שלה תיבנה מיראת השמיים שלך. צריך בעיקר דוגמה אישית, לא צריך המון דיבורים ונאומים בנושא. בנוסף לכך, אם זה שייך אז טוב מאוד ללמוד תורה ביחד עם האישה. אפשר ללמוד הלכות, אמונה, מוסר וכיוצא בזה. אפשר ללמוד על שולחן השבת כמה ששייך, אפילו חמש דקות. זה לא דבר שקשה לעשות אותו, והלימוד על השולחן ממש מקדש את הבית כולו.

בקיצור, האידיאל הוא שתהיה אורה של כבוד לתורה, וממילא הבית יאפשר לבעל ללמוד כמה שיותר. כשאין את האווירה הזאת, דוגמה אישית ביחד עם לימוד זוגי ומשפחתי יוכלו ליצור את האווירה הזאת. אלו שני הדברים העיקריים שיש לעשות במצב כזה.

אם המציאות בבית היא שהאישה קמה בשש בבוקר ורצה לעבודה, והבעל קם בתשע להתפלל בלי מניין כי "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", אז קשה מאוד לאישה להעריך בעל כזה, מפני שהיא קורעת את עצמה והבעל מתבטל כל היום בישיבה. שיתוף הפעולה הזה בו האישה עובדת והבעל לומד הוא הסכם בין בני הזוג. ההסכם הזה דורש מעשים משני הצדדים. כך הם מקימים ביחד בית של תורה. כשהאישה תראה כמה חשוב לבעלה לימוד התורה, היא תרצה לעזור לו שיוכל לשבת וללמוד.

עניין נוסף שצריך להיות מודעים אליו הוא, שבמצב שהאיש עוסק כל היום ברוחניות, בלימוד תורה ובקדושה, ובניגוד לכך האישה עוסקת כל היום בגשמיות, מטפלת בילדים, מפרנסת, מחנכת, מנקה את הבית, יכול לצאת מצב בו הגבר מדושן עונג, והאישה נמצאת למטה מבחינה רוחנית. אם האיש לא ייתן לה יד ויחבר אותה לעולם שלו, הפער רק יגדל. כמובן, לא בכפיה אלא ברגישות ומתוך רצון האישה. לדוגמה, לא נראה לי שהרמב"ם לימד את אשתו מורה נבוכים וגם לא את כל היד החזקה. אבל היה ביניהם חיבור מאוד גדול, והיא עזרה לו במה שהיא יכולה. הכל לפי העניין. לפעמים יש מצבים שכדאי להתחיל בדיבור עם האישה על יסודות ביהדות, ומתוך כך לחבר אותה לעולם של האיש.

צריך לדעת שכל זוג הוא עולם בפני עצמו, ולכן אני משתדל שלא לומר הדרכות מקובעות ומוגדרות מאוד, כי הן משתנות מזוג לזוג.

אם האישה רוצה לקחת על עצמה את עול הפרנסה כדי שאתה תשב ותלמד תורה, זה מצויין. כמובן, כל עוד היא לא לוקחת על עצמה יותר מדי, עד שהיא כורעת תחת הנטל. צריך להבין שבכך היא לא רק נותנת לך ומשקיעה בך אלא זאת זכות של שניכם, כשאתה יושב ולומד תורה, ולכן אשתך לוקחת על עצמה כל מיני תפקידים רק כדי שאתה תשב ותלמד תורה.

הרב עובדיה יוסף זצ"ל דן אם מותר לקבל מהכולל מלגה, והוא אמר בבדיחותא: "מסכן הכוללניק הזה, כל היום הוא יושב ולומד, חצי מהמלגה לוקחת אשתו, עוד חצי מזה הולך לתורם, ואז בקושי נשאר לו רבע..." - בוודאי שכוונתו שלא כך צריכה להיות תפיסת החיים. התפיסה צריכה להיות שכולם ביחד, רוצים לעשות את רצון ה'. אתה צריך לומר לאשתך 'הייתי רוצה לשטוף עכשיו את כל הבית אבל ה' אמר לי ללמוד תורה, את מוכנה לעזור בזה?'

האישה צריכה לדעת שגם כשאתה לא נמצא בבית - אתה איתה, ואתה מוכן לעזור לה מתי שהיא תרצה, אבל היא מעדיפה לא להטריח אותך כדי שאתה תשב ותלמד תורה. ובאמת כשאתה נמצא בבית אז תשתדל לעזור ביעילות ושמחה רבה, שאשתך תראה שזה לא שאתה בורח מהעבודה. אם בכל מצב שאשתך תגיד שהיא צריכה עזרה אתה ישר תקפוץ ותעזור לה, זה ייצור אמון וחיבור טוב.

לא משיגים שינוי כזה בעזרת שרירים וכוחניות, כלומר לא להסכים לעזור בבית כי לימוד תורה יותר חשוב. אם אשתך בכל זאת לא מבקשת ממך לעזור הרבה, אז תוך כדי שאתה עוזר לה במה שהיא מבקשת, תעשה את מה שאמרנו בהתחלה, עד שהיא תרצה שאתה תלמד.

כלל הדברים הוא, שהאישה מקבלת את היחס ללימוד תורה מעצם הקשר

הלימוד של הבעל | 47

עם הבעל, ומתוך הדוגמה האישית שלו והיחס שהוא יתייחס לאשתו היא תקבל את היחס הנכון ללימוד.

פרק רביעי

כעס בחיי

הנישואין ובכלל

איך מתקנים את מידת הכעס בחיי הנישואין ובחיים בכלל?

אומרים לנו חז"ל: "איזהו גיבור הכובש את יצרו"¹. כבישה זו פעולה הנעשית במציאות שיש לאדם רצון המונע מכוח היצר הרע, אבל הוא כובש אותו ולא נותן לו להתפרץ. זה מצב בו לא פותרים את השורש ליצר הזה, וממילא הוא עתיד להתפרץ בעתיד בכל זמן שתהיה לו אפשרות.

התורה אומרת "לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכיח את עמיתך"². אסור לנו לשמור דברים על הזולת בלב, אלא צריך לדבר איתו על עליהם ולהוציא את מה שיש בבטן³. זה דומה למה שאומרים חז"ל על הפסוק "דאגה בלב איש ישיחנה"⁴ - "ישיחנה לאחרים"⁵. אבל עדיין חז"ל השאירו לנו המון שיעורי בית שאנו צריכים לעשות, וצריך להרחיב בדברים אלו.

1 אבות ד, א

2 ויקרא יט, יז

3 רמב"ם הלכות דעות ו, ו

4 משלי יב, כה

5 יומא עה.

אמרנו שלפעמים לא טוב להעיר לאישה, ומה שהתורה מצווה אותנו שצריך להוכיח, אין פירושו במובן של הטפת האשמות הדדיות, כגון 'למה עשית כך?' 'דבר זה וזה הוא לא בסדר!'; אלא בדרך של ביקורת עדינה ומתקבלת על הלב. למשל, שאדם יתמקד בביטוי הכאב שלו, ויאמר משפט כמו 'הדבר הזה קשה לי מאוד, והעניין הזה כואב לי', ולא יאמר 'את פוגעת ואת מכאיבה לי'. למרות שההבדל בין שני המשפטים הללו קטן, יש נפקא מינה גדולה ביניהם, ומתוך זה אישה חכמה תבין את העניין ותרצה להשתפר.

הבאתי את הדוגמה הזאת כדי להבין שיחד עם זה שלא טוב להעיר, יש דרך בה אפשר להעיר בלי לערער את האישיות של השני. אם אתה מתקיף את הצד שכנגדך כדי לעשות ממנו אפס אפסים ולהשאיר את עצמך בסדר, דבר זה הוא בסך-הכל פורקן לכעסים שלך, והוא לא מגיע מתוך רצון אמיתי להשתפר. דרך זו בדרך כלל מפילה את הבנייה המשותפת ורק גורמת לנסיגה ביחסים. לעומת זאת, כשאדם מתרגל להביע את החיים שלו בלי להאשים את השני בדבר, זו צורה שאפשר וצריך לפעמים להשתמש בה.

שאלה: ישנה שיטה האומרת שלא צריך להעיר בכלל, וכל מה שאתה רואה באשתך זה בעצם בעיה שלך, שאתה צריך לתקן אצלך.

תשובה: הרב שאמר שיטה זו הוא מספיק גדול כדי לעמוד מאחוריה. אבל אני אומר את הדברים כפי שאני רואה אותם, כפי שנראה לי איך להעמיד בית בצורה נכונה.

בנוסף לכך אני חושב שמה שדיברנו עד כה זה באמת לא סוף העניין. וזה מה שמוביל אותנו לשלב הבא, להסביר את מה שהתורה אומרת "לא תשנא את אחיך בלבבך".

לפעמים אדם רואה שהאריכות אפיים בה הוא מתנהג שוככת על גבי הרבה ערמות של כעס, ובעצם יש לו לחצים גדולים מאוד והוא כועס בתוך עצמו על הזולת, אבל הוא כובש ולא נותן לכל זה להתפרץ החוצה. מה עושים במצב זה?

צריך לומר כאן כמה דברים. דבר ראשון, מידת הכעס נגרמת כתוצאה ממצב שאדם רוצה משהו ורצונו נמנע. למשל, רצית להניח תפילין ומישהו לוקח לך אותם, אתה מתעצבן על זה. למה התעצבנת? מפני שאתה התכוונת ורצית שהעניינים יסתדרו בדרך מסוימת והמציאות לא הייתה כמו שאתה חשבת שהיא תהיה, וזה עורר אצלך כעס כלפי הזולת. המצב הזה יוצר לחץ פנימי, וכדי להשתחרר ממנו אתה צועק על מי שעצבן אותך. במקרה שאדם כובש את הכעס שלו, אז הכעס לא נעלם אלא רק נשמר בתוכו. במקרה כזה יש כמה אפשרויות - או שפעם אחת הכעס יתפרץ בכל הכח, או שאולי זה יפגע בך או כל מיני מרעין בישין אחרים.

מה הפתרון למצב הזה? נגיד כאן פתרון שהוא לטווח ארוך. הפתרון הוא להגיע למצב שלא תכעס מלכתחילה. זאת אומרת, אם אתה כבר נמצא במצב הזה של הכעס, אתה באמת צריך לשחרר את זה ממך על ידי כל מיני הרפיות. תחשוב על מאמרי חז"ל שה' תולה ארץ על בלימה - על מי שבולם פיו בשעת מריבה! תסתכל על החיסרון של העניין, תחליף את הכעס בצער, אל תכעס על מי שלקח לך את התפילין אלא תצטער על זה שאתה לא יכול לקיים את המצוה, אל תכעס על החבר אלא תצטער לפני ה'. אבל לטווח הארוך, הדרגה הגבוהה של העניין הזה היא המידה של ארך אפיים, שאי אפשר לקנות אותה בשניה אחת, אבל צריך לחתור לכיוונה. עניין המידה הזאת הוא שכל

הרצון שלי הוא לא רצון אישי ופרטי, אלא אני רוצה את מה שה' רוצה. ולאט לאט, מתוך התבוננות בתהליכים האלו שעוצרים את הרצון שלי, אני ממיר את המציאות ממצב שעוצרים את הרצון שלי, למצב שעוצרים את רצון ה'. כשאני מבטל את רצוני מפני רצון ה' - אז אני לא מתעצבן מפני שזה לא משהו אישי שחסמו אותי, אלא אני רוצה להיות שותף ולהופיע את ה' בעולם ולעשות רצונו, ואם אי אפשר לעשות את זה אז אי אפשר. ככל שאדם שרוי יותר ויותר בהסתכלות זו, וכמובן שצריך ענווה גדולה והתבטלות עצומה כדי להגיע למדרגה זו, אז ממילא הוא מפנים שהצער האישי שלו זה לא הנקודה והוא לא הנושא, וממילא הוא ימיר את הכעס שלו בצער. למשל, הוא יגיד משפט כמו 'חבל, רציתי לעשות את רצון ה' אבל לא מתאפשר לי'.

הדוגמה לכך היא הלל הזקן, שלאחר פטירתו אמרו עליו "הי עניו, הי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו"². עליו מסופר המעשה המפורסם³ שהיה במקלחת ביום שישי לפני שבת, ובא אחד וקרא לו בזלזול 'מי כאן הלל' והלל עוצר באמצע מתלבש ויוצא אליו, האדם הזה ממציא לו איזה שאלה טיפשית, 'למה הרגלים של אלו גדולות?' והלל אומר לו 'שאלה גדולה שאלת'. הלל הפנים את העניין הזה שאני לא כאן הנקודה, ולא צריך להתייחס לעניין הזה שמפריעים לי באמצע ההכנות לשבת, ואם ה' רוצה שאני אענה לאחד כזה עכשיו אז אני יענה לו, ואם אני לא אספיק את הרצון שלי להתכונן מספיק טוב לשבת, זה לא אכפת לי כלל, מפני שאני יודע שאני עושה את רצון ה'.

וכן מספרים עליו⁴ שתלמידיו ראו אותו הולך שאלו אותו 'לאן הרב הולך?', ואמר להם 'לגמול חסדים'. הלכו אחריו וראו אותו נכנס

2 סוטה מח:

3 שבת לא.

4 ויקרא רבה לד, ג

לרחוץ בבית המרחץ. שאלו אותו 'מה העניין?', אמר להם 'ה' נתן לי גוף, ואני צריך לגמול איתו חסד'.

כשמגיעים להבנה כזאת אז אין מקום של כעס, וממילא אין מקום של כבישת הכעס בתוכי. זו מעלה גדולה מאוד. זו מדרגה שהיא לפנים משורת הדין, ומותר שלא להיות במדרגה זו.

כמובן, אם יש טענות שאתה מרגיש צורך לומר אותם, אז צריך למצוא את המקום לומר אותם בצורה מועילה. אם שומרים בלב זה יכול להצטבר ובסוף לצאת כצורר של האשמות של אחד כלפי השני.

אם יש עמדה כזו שהיא מאוד בוגרת, אז כל השטויות שאנשים עושים לא מפריעות לך, והכעס בטל ומבוטל. כמו שהיה אצל הלל, שפשוט אי אפשר להכעיס אותו. שמעי בן גרא קילל את דוד, ודוד אומר: תניחו לו "ה' אמר לו קלל". ה' מגלגל את הכל ואני לא הנושא כאן. אני משתדל לעשות את מה שה' רוצה ממני ברגע זה. זו לא מדרגה פשוטה, היא קשה להשגה. זו משימת חיים.

יש אנשים שהיו להם חיי נישואים במצב קשה, וכשהם הבינו את הנקודה הזאת של 'אריכות אפיים' אז החיים שלהם השתנו. חיי הנישואין שלהם השתפרו והם חיו ממש בהרמוניה. מתוך מצב שכל דבר מעצבן אותם וכל הקשר שלהם מתנהל בצעקות, הם הגיעו למצב שעובדים את ה', בו פתאום רואים את הצדדים הטובים שבבן הזוג.

לפעמים אדם הולך בעולם וכל דבר קטן מכעיס אותו, ולא בגלל שיש בדבר הספציפי הזה סיבה מצדיקה-כביכול כדי לכעוס, אלא שיש בתוכו איזה בעיה שורשית שהוא צריך לטפל בה, ומתוך כך יתרפא

כל הכעס. הכעס הוא רק סימפטום של בעיה שורשית יותר, שמדליקה בו אש על כל דבר. במקרה כזה צריך לברר מה הגורם לכעס הפנימי הזה שמתפרץ בכל מקום אפשרי.

בהרבה מקומות הבעיה היא שאין מספיק הכרת תודה למה שבת הזוג עושה. היא מחזיקה את כל העבודות השוטפות בבית, מטפלת בילדים ועובדת בלי הפסקה, ואתה כמעט לא עוזר ועוד יש לך תלונות על זה, ואז זה מכעיס אותה. יכול להיות שהיא לא תגיד לך את זה ישירות, ואפילו יכול להיות שהיא לא מודעת לכך שזה הדבר שמפריע לה, אבל באמת היא כועסת עליך וזה יבוא לידי ביטוי בכל הפינות הקטנות שבהם תיפגשו.

במצב שאתה לא מספיק מכיר תודה, והאישה מרגישה לבד במערכה, היא מרגישה קושי גדול שכל גפרור יכול להדליק אותה. באופן כללי צריך לזכור שמאוד חשוב לדאוג שהאישה תהיה רגועה, למרות שלאישה יש נטייה טבעית של התרגשות שלפעמים מובילה ללחץ. זו עבודה בלתי פוסקת - להרגיע. אין הכוונה להרגעה בצורה כזו שאתה תאמר לה 'תרגעי כבר, את כל הזמן עצבנית', אלא הכוונה שאתה תיצור תנאים כאלו שירגיעו אותה, תכבד אותה, תדבר מילים של אהדה ואהבה. תדבר ותדבר הרבה, תביע את אהבתך, אל תחסוך במילים של אהבה. תגיע למצב כזה שכל הזמן אשתך תהיה במודעות שהיא אהובה ושהיא מוצאת חן בעיניך, שהיא חיובית. זה דבר שכל הזמן צריך לעבוד עליו. ובנוסף לדיבורים, תדאג גם לתנאים שיהיו לה נוחים במציאות. תהיה יצירתי, תעשה לה הפתעות, שלא יהיה מצב שהיומיום והשגרה יכבידו עליה מאוד. אתה יכול לדאוג לכך שמישהו אחר יעזור, אם יש כסף אז תביא עוזרת, אחרי לידה תדאג שהיא תישן בין שתיים לארבע, וכדומה. וכן הלאה עוד רעיונות רבים, העיקר שיהיה מובן לה

שהיא לא לבד במערכה המשפחתית, אלא יש לה בעל שמוכן להקשיב ותמיד לצידה. הסתכלות זו מחוללת נפלאות. זו דוגמה טובה למקרה שמבינים את השורש הפנימי של הבעיה, ועל ידי כך פותרים אותה.

פרק חמישי

חינוך ילדים - חשיפה לתרבות הכללית

שאלה: עד כמה יש לשמור את הילדים מהתרבות שמסתובבת בעולם? עד כמה טוב ליצור מציאות שהילד יחיה בתוך בועה תורנית, ועד כמה לחשוף אותו לחיי המציאות שהם לא תמיד עדינים, תורניים וחינוכיים?

תשובה: קשה להיכנס כאן לפרטי פרטים, כי לכל ילד צריך לתת את ההכוונה שמתאימה לו באופן אישי. וגם אחרי מה שנגיד צריך להתפלל הרבה להצלחת הילדים שהם יגדלו על הצד הטוב ביותר.

אנו נמצאים היום במציאות קשה מאוד יחסית לכל ההיסטוריה. בכל תולדות עם ישראל היה ברור איך ישראל מתנהגים - יש את עם ישראל שכולם שומרים תורה ומצוות, ויש גויים שלא שומרים תורה ומצוות. אבל היום כל ילד קטן הולך ברחוב ורואה יהודים שלא שומרים תורה ומצוות, רואה אנשים נוסעים בשבת וכיוצא בזה. וגם הזמינות שלו לקבל תכנים שליליים הם מאוד זמינים - דרך מחשב, ספרים וכדומה, שכל הזמן משדרים את ההיפך ממה שאנו מנסים לחנך. במובן הזה החינוך היום מאוד קשה, דבר שלא היה פעם, וצריך להתמודד עם זה.

אם היינו יכולים לסגור את הילד באופן הרמטי וכך לגדל אותו, אז

היינו חוסכים ממנו הרבה צרות. למרות שתמיד הילד גדל והופך להיות בעלים על החיים שלו, אבל עד אז היינו מחנכים אותו בצורה נקייה.

אכן, החינוך שלנו היום צריך לקחת בחשבון שהילד מתחכך עם תכנים שונים והפוכים למה שהוא שומע בבית, והתפקיד שלנו זה לתת לילד כלים להתמודד עם תכנים לא טובים, ללמד אותו איך להגיב על דברים אלו. אם תכפה את דעתך, הנזק יהיה הרבה יותר גדול מאשר אם הילד ייחשף לתוכן הלא-טוב הזה. אם לא תיתן לו את הכלים, לא יהיו לו כוחות להתמודד עם העולם החיצוני לבדו.

ביישוב עצמונה החינוך היה מאוד סטרילי, כי זה יישוב מנותק מכל העולם. כמעט לא היו רכבים, היה אסור להכניס טלוויזיה וכיוצא בזה. במצב כזה, כשאתה מספר לילד קטן על אברהם אבינו ומביא לו את היהדות הוא קולט את זה באורות גדולים, ומצד שני העולם בשבילו נגמר בערך בגדר של היישוב. ואז כשהוא גדל הוא יוצא מהיישוב לישיבה תיכונית, ופתאום רואה עולם שלא הכיר לפני כן, עם הרבה פיתויים שלא התמודד איתם לפני כן. מה שקורה לילד במצב כזה הוא שכל מה שחינכת אותו, עם כל תפיסת העולם שהנחלת לו, עכשיו עומד בהתמודדות מול עולם מושך עם הרבה צבע, ואין לו את הכלים להתמודדות הזאת. חלק מהילדים עברו משבר בעקבות המעבר הזה.

הגענו אז למסקנה שאנחנו צריכים להרגיל אותם בחשיפה מבוקרת לעולם החיצוני כשהם עדיין בחממה, לאט לאט.

מאוד עודדנו חשיפה מבוקרת, להיות ביחד עם הילד במציאות הזאת שהוא הולך להיפגש איתה אחר כך לבד, להתייחס אליה, להסביר, לדון ולדבר על זה.

הייתה שיחה קבועה שהייתי נותן לבנות בכיתה ז'. הבנות בגיל הזה מתחילות לגלות שיש גם בנים, למרות שבאופן רשמי הבנים הם 'מעבר להרי החושך' ולומדים בבית ספר אחר. אז הייתי מדבר איתן על זה שהקב"ה ברא כך את העולם שיש בן ובת ויש אהבה ביניהם, ומתוך זה בונים משפחה וזה דבר מצויין. אבל לכל בת יש את הבן שלה והיא צריכה להיות רק איתו.

טוב לתת לגיטימציה לכל הרגשות שהם מרגישים, אבל לומר שזה מיועד רק לבן הזוג. הייתי שואל אותן: הייתן רוצות לשמוע שלאיש שתתחתנו איתו היו עוד כמה נשים לפניכם? הן היו נבהלות, והייתי ממשך: ואתן חושבות שהאיש שתתחתנו ירצה לשמוע שהיו לאשתו כמה בעלים לפני כן?

בדרך הזאת הייתי נותן לגיטימציה לתחושות שלהן, אבל הייתי אומר שהן צריכות לשמור את כל הרגשות האלו לבעל שלהן, בעיתו ובזמנו.

זה סוג של חשיפה לדבר על הנושאים הצנועים, אבל בדרך מודרכת ומבוקרת. אותו דבר בראיית סרטים, שהם מאוד מושכים את הילד. אם תגיד לו שזה מחוץ לתחום אז הוא ילך לבית של חבר ויצפה בהם. אלא תתן לו סרטים כשרים, וכך אתה משביע את רעבונו ויש יותר סיכוי שהוא יקשיב לך. אין בדבר הזה כללים חותכים, אבל זה הכיוון.

גם בספרים היחס הוא כך. הבת שלי קראה ספרים רבים, והייתי יודע מה היא קוראת והיא שמחה שאני מעורה בזה, ואז היא קראה תיאור על רגש אהבה של איש לאשה. זה היה חידוש בשבילה, והיא באה אלי עם הדבר הזה. ישבתי איתה והסברתי לה על הקשר האידיאלי בין איש ואישה לפי התורה, ושאת הספר הזה כתב גוי. יש ספרים שטוב שלא לקרוא אותם, אבל במצב זה לא הייתי יכול לומר שזה

סתם ספר טמא שאסור לקרוא, מפני שהייתי מאבד את האמון שלה בי, כי זה דיבר אל ליבה. רגש האהבה הוא אמיתי ונכון, אבל צריך לנתב אותו למקום הנכון.

זה בא בין השאר מפני שהנושא של הוא והיא, היתה לו חשיפה מבוקרת, שנותן כלים להתמודד.

כמו שאמרנו בהתחלה, קשה לומר מה בדיוק אפשר לחשוף ומה לא שייך. יש דברים שאם תסגור את הילד יותר מדאי מפניהם, זה יתפרץ אחר כך בצורה לא טובה.

יש לנו נכדים שהם בני עשר עד שלוש עשרה והם לומדים הרבה תורה, אחד גמר כבר ש"ס משניות. וכשהם מגיעים לבני דודים שלהם כל השבת הם קוראים קומיקסים, זה ממש מושך אותם. וצריך לתת להם לטעום קצת מתוך ביקורת.

צריך לדעת שלא טוב ללכת למקומות שאין לך בהם שליטה על הילד כבר מגיל גן והוא יכול להשיג הכל בעצמו.

לדעתי, ההתמודדות של הילדים שגדלים כאן ברמת השרון היא יותר קלה. ילדים שגדלים ביישוב סגור, ברגע שהם רואים רכב נוסע בשבת חרב עליהם עולמם. לעומת זאת, ילדים שגדלים בגרעין תורני רגילים מגיל אפס, שהולכים עם אבא לבית הכנסת בשבת ויש אחרים שהולכים עם כלב לטיול או נוסעים במכונית, ואבא מסביר להם שיש אנשים שלא זכו. אצל ילד שגדל ביישוב סגור כל העולם כולו זה רק תורה, אבל ילד שגדל ברמת השרון ונחשף למציאות שאנשים לא שומרים תורה ומצוות, לומד שאברהם אבינו היה עובד ה' למרות שמסביבו אנשים לא נהגו כך. הוא מבין שעם ישראל הוא עם של טוהר ויש

בו הרבה קודש רק שהם לא זכו, ואתה אומר לו שבעזרת ה' אתה תלמד טוב ותשפיע משלך.

לדעתי, הסתכלות כזאת שמביאה בחשבון את החילונים והתרבות שלהם, מתוך ראייה מבוקרת, היא הרבה יותר יציבה מאשר תפיסת עולם סגורה שמופתעת לראות תרבות של חילונים.

גם בעצמי לקח לי הרבה זמן להתרגל שנוסעים כאן בשבת והיה קשה לי לטייל ברחוב בשבת בגלל זה.

ברור שהתפקיד שלנו הוא לחנך נכון, אבל גם חינוך טוב מצד ההורים לא מבטיח שהילדים יגדלו ישרים וטובים, מפני שזה תלוי בעוד גורמים שלא תמיד תלויים בנו. יש לילד בחירה חופשית ויש דברים שהם לא בשליטת ההורים. לפעמים יש מקרים מזעזעים שהילדים יוצאים לדרך לא טובה אבל זה לא אשמת ההורים, הם עשו מצידם את כל מה שביכולתם לעשות, ואין מתפקידנו לעשות את החשבונות של ה'.

יש סטטיסטיקה שאומרת שמהציבור הדתי יש שלושים אחוז של דתלשי"ם, זה הרבה מאוד. אבל באמת תשעים אחוז מתוכם חוזרים בתשובה בחזרה. זאת אומרת שישנו רק אחוז קטן שממש נשאר לא דתי, והרוב הגדול חיים חיי תורה ומצוות.

שנזכה בע"ה לגדל בנים ובנות שיאירו את העולם בתורה ומעשים טובים.

פרק שביעי

אִירוּחַ אֶצֶל זֹג אַחַר - יְשִׁיבָה מְעוֹרְבָת

הרב שלמה אבינר אומר בשם פוסקים אחרים איך צריך להתנהג באירוח מבחינת צניעות, ומה שהוא אומר לא מספיק מקובל בציבור שלנו. הוא אומר שאם באות כמה משפחות לאכול יחד בשבת, אז טוב שהגברים יאכלו על שולחן אחד והנשים על שולחן אחר. ואם אי אפשר, אז לפחות שהגברים יהיו בצד אחד של השולחן והנשים בצד השני והילדים באמצע. אצל החרדים באמת נוהגים כך, אבל בציבור שלנו לא תמיד נוהגים כך. המציאות היא שהציבור שלנו חי חיים יותר מעורבים, וצריך לתקן זאת.

יש כאלו שנהגו לעשות מחיצות בין הגברים לנשים כשמתארחים זוג אחד אצל השני. הרצון לעשות דברים כאלו נובע מרצון של אדם לקדש את עצמו יותר מההלכה. אני לא קורא לזה קיצוניות שלילית, אלא קדושה ברמה גבוהה. אם זה לא מתאים לי אז אני בעדינות יכול לא ללכת לשם, והוא - שיתקדש לו ויתעלה. על כל פנים, צריך לעשות הבדל בין מה שהוא חיוב מצד ההלכה לבין מידות חסידות, שאם אדם מרגיש שהוא לא שייך למידה מסוימת הוא לא צריך לכפות את עצמו להגיע לשם.

אני רוצה להגיד דבר שהוא לא הלכה, אבל טוב לשמוע אותו. יש אנשים שההרחקות האלו בשבילם זה ממש סינית, למרות שהם שומרים תורה ומצוות. הם לא רגילים לנורמות האלו, והם לא מרגישים שום צד של קדושה בהפרדה הזאת, ובאמת מבחינתם זו לא המדרגה שלהם. כמו אצל אדם שחוזר בתשובה, כשהוא היה לפני כן רוחץ בחוף מעורב לא היה לו כל כך מחשבות לא טובות, אבל מאז שהוא חזר בתשובה הוא לא מסוגל להתקרב לחוף כזה. והסיבה לזה היא שככל שהאדם מתקדש יותר בדרכיו, הרגישות הרוחנית שלו שבה אליו. כשאדם לא מקפיד בענייני קדושה, החושים שלו נעשים גסים ולא מפריעים לו כל מיני דברים. וכשאדם גודר את עצמו בקדושה, אז לפעמים מפריעים לו גם דברים שהם יותר דקים, ופחות גוראיים.

יכול להיות שזוג יתארח אצל זוג, והם מדברים ביניהם. אין להם מחשבות לא טובות, והם לא מרגישים עם זה שום בעיה רוחנית. אבל ככל שהם יקדשו את עצמם יותר הם ירגישו שזה לא שייך. כי מה יש לו עם אשת חברו, איך הוא יכול לדבר איתה?

יש הלכות ברורות איזה דיבור עם אישה מותר ואיזה אסור. דיבורים עם אישה מתחלקים לשתי קטגוריות. יש דיבור של דברים טכניים שהוא לא אסור, ויש דיבור שמביא לידי קרבת דעת והוא יותר רגשי, שהוא אסור. כשאדם קונה במכולת ושואל את המוכרת מה האיכות של המוצר הזה, מה המחיר שלו וכיוצ"ב, זה מותר. אבל כשאישה מנהלת שיחות רגשיות, ושואלת מה אתה אוהב ואיך אתה מרגיש, זה אסור. אחד הדברים שמותר לאדם להוציא את אשתו בלא כתובה זה כשהיא מדברת עם אחרים בשוק באופן שיש בזה קירוב דעת.

לכן עצתי למי שמזדהה עם הדברים, שכשמתארחים זוג אצל זוג כדאי שהאיש שישב עם האיש וידברו ביחד, והבנות ישבו וידברו על

מה שמעניין אותן. לא מתאים שבעל ידבר שיחות בסעודה עם מישהי שהיא לא אשתו.

צריך לדעת שיש איסור על שאילת שלום אישה. אכן הפוסקים של זמננו כמו הציץ אליעזר ויבלח"ט הרב ליאור אומרים שבזמן חז"ל שאילת שלום לאישה היה באופן הרגשי שהזכרנו, לשאול איך את מרגישה, ועוד דיבורים שיש בהם קירוב דעת. אבל היום כשאומרים שלום זה לא קירוב דעת אלא כעין ברכה, ולכן זה מותר. וכן מותר לומר לאישה בוקר טוב.

באופן כללי, צריך לדעת שההרחקה בין המינים לא נועדה כדי לשמור על פלוני שלא יחשוב על אישה אחרת שהיא לא אשתו, אלא גם אם הוא יודע שהוא לא יחשוב על אישה אחרת, אסור לו להיות בחברה מעורבת, ויש טעם עמוק לכך בנפש האדם. כתוב ש"עריות - נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן". הנפש שלנו מתרצה באהדה לבנות המין השני, לאו דווקא מתוך מחשבות שליליות, אלא יש איזה משיכה למצוא חן בעיני המין השני, גם לא בדברים אסורים. זה קורה בתת המודע שלנו. לכן בתפילה יש הפרדה גמורה בין המינים, כי כל מילה צריכה להיות מחוברת לה, ואם אתה רואה בנות, הן באופן טבעי - נגיד את זה בלשון הכי קלה - אהודות, אז כאילו הרצון שלך רוצה עוד משהו חוץ מה, שזה לא שייך.

עקבתי אחרי מה שקורה בחינוך מעורב, וגם אצל הגילאים הללו הבנים נמשכים לבנות. שם זה בצורה נקיה, אבל האווירה היא שהבנות אהודות והבנים רוצים למצוא חן בעיניהן. במצב כזה יוצא שלא משנה כמה שעות של לימודי קודש תוסיף, זה לא יעזור. יש בנות שמושכות

אותם, ואז הם לא כל כולם בתוך הקודש, ודברי התורה לא תופסים את כל האישיות.

בחברה מעורבת, מחוץ לבעיה של עבירות ואיסורים שיכולים להיות, גם הדבר הזה שאתה לא כל כולך קודש ואתה טהור, הוא עצמו בעיה. ולכן בחברה מעורבת קשה מאוד לחנך לקדושה. אתה יכול לחנך עם הרבה ידע, אבל את הקדושה לא תמצא שם. יש הטוענים שהעירוב בין המינים מרגיע את הבנים, אבל אנו לא מחפשים בנים רגועים, אנו מחפשים בנים קדושים, ובמקום שהרצון מפוצל, הקדושה לא יכולה להופיע.

הרבה פעמים חתנים לאחר החתונה מרגישים שאין להם כוח ללמוד ולהתפלל, וזה מפני שהתפצל להם הרצון. עכשיו הם רוצים מאוד חזק לפתח את הקשר עם האישה, ולא כל כולם קודש לה'. ובאמת עוד לפני החתונה צריך לדעת שאני עכשיו הולך להתחתן עם אישה כי ה' ציווה, ולא כדי להרוויח הרפתקאות חיים. החתונה צריכה להיות מתוך זה שה' ציווה. ואז הרצון להתקרב לה' והרצון להתחתן זה דבר אחד, ואין כאן פיצול רצונות. כך שומרים על קדושת הרצון גם בעניין הזה, כי הכל לשם שמיים ולאותו כיוון.

יש מצבים שאדם עוד לא נמצא בענייני הקדושה, וזה תהליך שהוא שואף אליו. גם בקיום ההלכות יש דעות מקילות ויש דעות מחמירות, אבל צריך ללכת לפי ההלכה. אני לעצמי משתדל להחמיר בעניינים האלו, וזה לא כל כך פשוט, מפני שאנו חיים בחברה שהנורמות הם יכולות עוד להשתפר.

חמי סיפר לי בשם הרב ראובן כץ (בעל שו"ת דגל ראובן, ראש ישיבת פתח תקווה) על החפץ חיים בעניין ישיבה מעורבת. הרב ראובן היה באירופה כדי לאסוף כספים לישיבה שלו, ובמהלך השהות שלו שם

הוא הגיע לראדין, ושאל את החפץ חיים אם הוא יכול להתארח אצלו בשבת. החפץ חיים הסכים בשמחה. הגיע לשם הרב מאיר שפירא, מייסד הדף היומי, וגם הוא הגיע לשם לאסוף כספים. ר' מאיר שפירא היה חסיד, וכידוע חסידים מחמירים בענייני צניעות, וגם הוא רצה להתארח אצל החפץ חיים. שאל הרב מאיר שפירא: איפה תשב אשתו של הרב? ענה לו החפץ חיים: אשתי תשב לידי. אמר לו הרב מאיר שפירא: אז אני לא אוכל לשבת גם ליד אותו שולחן. אמר לו החפץ חיים: תשמע, אשתי טרחה מאוד בהכנות לשבת, בישלה, ניקתה, הכינה, אני לא יכול לומר לה שהיא לא תוכל לשבת ליד שולחן שבת. אמר לו הרב מאיר שפירא: בסדר, אבל אני לצערי לא אוכל להשתתף אתכם בסעודה. ובאמת הרב ראובן כץ הגיע לסעודה. שניהם היו תלמידים חכמים גדולים. רואים כאן שתי גישות. את עמדת החפץ חיים אי אפשר לדעת, שהרי הוא בסך הכל הציג מציאות - מי שרוצה ישתתף ומי שלא לא. ובאמת יש הבדלים, יש אחד שיכול לחיות עם מציאות כזו והשני לא.

שאלות באתו עניין ששאלו את הרב שליט"א:

1. כשאורחים מגיעים הביתה, איך צריך לשבת מבחינת הפרדה בין גברים ונשים?

תשובה: יש הבדל בין אם אחיך בא עם אשתו או שהשכן מגיע עם אשתו. תסתכל במה שכותב הרב אבינר ב"שאלת שלמה" בנושא הזה, הוא המחמיר שבמחמירים. הוא אומר שצריך לשבת בשתי שולחנות נפרדים - אחד לנשים ואחד לגברים. ואם אי אפשר, לפחות שישבו בשולחן ארוך, גברים בקצה אחד ונשים בקצה שני והילדים באמצע. אם מדובר באירות זוגי של בני תורה, הנוהל הבריא והראוי הוא שהאיש ידבר עם האיש והאישה תדבר עם האישה, אבל שלא ישבו

שני הזוגות ביחד וידברו. מה יש לך עם אשתו, מה יש לה איתך? שיח חברים זה דבר שיש בו קרוב דעת, ואין עניין שאישה תתקרב בדעתה לאיש שהוא לא בעלה. מותר לאישה לדבר דיבורים טכניים עם איש אחר חוץ מבעלה, אבל לא דיבורים מעבר לכך. אמנם, אם מדובר במשפחה קרובה מאוד והם לא במדרגה הזאת לשבת ככה, יכולות להיות תקלות אם ינהגו כך.

2. כשאנו מארחים בבית שלנו אורחים, איך צריך לשבת מבחינת ההפרדה בין גברים לנשים?

תשובה: בגלל שאתה בחור ולא בעל הבית, אתה לא יכול לקבוע איך יתנהגו המשפחה שלך, כל אחד צריך לקבוע את המדרגה שלו. אבל מבחינה תיאורטית, נגיד שאתה אברך והתחתנת לפני חודש ועדיין אין לך ילדים, וגם חבר שלך אברך טרי בלי ילדים, במקרה שבאים לבקר אחד את השני, אז אתה תדבר עם הבעל ואשתך תדבר עם האישה, וידעו שזה הנורמה אצלכם - האיש מדבר עם האישה והאישה עם האישה.

אני מציע לא להזמין לארוחות זוג וזוג, מפני שאין מצב של הפרדה. כולם מדברים יחד ואתה לא יכול לשבת במקום אחד והנשים במקום אחר, זה לא מתאים ולא בשביל זה הם באו, זה יצער אותם. אם אתם זוג אל תזמינו לארוחה עוד זוג, זה לא מתאים. אם מדובר באירוח גדול, שש זוגות למשל, אז ששה בנים ישבו כאן, ושש נשים ישבו שם, וזהו, אבל שניים על שניים זה ממש לא מתאים. לצערנו הרב, חלק מהציבור התרגל לנורמות אחרות שהגבולות הם לא כל-כך חדים, ועושים את זה. אבל לדעתי צריך להתקדש יותר, ולדעת שאלו הרגלים לא טובים, צריך לשבת איש עם איש ואישה עם אישה.

3. כשיש משפחות עם ילדים, איך צריך לנהוג מבחינת הפרדה בין גברים לנשים בסעודות?

תשובה: כשיש ילדים אתה יכול לשים אותם באמצע, הנשים מצד אחד שלהם והגברים בצד שני, ואז זה מדלל את העירוב הזה. כמובן, לא ילד אחד או שתיים, אלא מספר משמעותי שיוצר הפרדה. הם צריכים לדעת שזה ההרגל שלכם לנהוג ככה, ואז יקבלו את זה.

4. באירועים כמו בר מצווה וחתונה, איך צריך לעשות הפרדה?

תשובה: צריך הפרדה, אלא אם כן זה בתוך המשפחה. אנחנו למשל היינו השבת בבר מצווה, והיה אולם גדול ובתוכו כמין ח' של שולחנות, בראש השולחן היה הבר מצווה, בצד ימין אמא שלו סבתא וכל הנשים, מצד שני אבא סבא וכל הגברים.

5. האם התנהגות כזאת לא פוגעת בזוגיות?

תשובה: זוג שהולך לאירוע כזה צריך לדעת שיש לזה מחיר מסויים. אם האישה רוצה להיות עם בעלה אז היא לא תלך לאירועים כאלו. ואם הולכים לאירועים כאלו צריך לדעת שזה המחיר. צריך לשמור על הקדושה.

6. אם אני הולך לאירוע שהוא לא מופרד בצורה נורמאלית, מה עושים?

תשובה: זה לא טוב. לפעמים יש אירוע משפחתי ואתה מגיע אליו ורואה שהוא לא נפרד, אבל מצד שני אם תלך אז ההורים יכולים להיפגע. אז אתה צריך להתנהג זה כמו כשאתה נאלץ ללכת ברחוב

אירוח אצל זוג אחר - ישיבה מעורבת | 67

למרות שהרחוב לא דואג להיות לפי הכללים שלך, ואז אתה שומר על העיניים, או תופס את הפינה שלך. באותה הדרך צריך להתנהג כאן.

יזכנו ה' לחיות חיי קדושה באמת.

כותרת אחרונה

הנושא של השיחה

העניין של הזוגיות מופיע לנו בראשית הבריאה וממנו אנו לומדים כמה יסודות מאוד מאוד חשובים. כתוב "ויברא א-להים את האדם בצלמו, בצלם א-להים ברא אותו"¹ "זכר ונקבה ברא אותם, ויברך אותם, ויקרא את שמם אדם ביום הבראם"² כלומר שם אדם זה על זכר ונקבה ביחד. כל זמן שרווקים זה לא נקרא צלם אלוקים. זה רק חלק מהופעת שם ה', לא משהו שלם. כלומר - זוגיות זה גדר חדש. זה לא שני רווקים שחיים בהיתר ביחד. זו מציאות חדשה, זה צלם א-להים עליו שורה שכינה. כשהם הולכים בדרך הנכונה שכינה ביניהם, כי הם עושים את דרכם נוכח פני ה', הולכים בדרך ה' ע"פ תורה ומצוות.

פסוק אחר אומר: "ויאמר א-להים לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו"³ - כלומר הוא היה כבר צלם א-להים, היה זכר ונקבה כאשר שניהם יחד מחוברים בגב בצלע, אבל הם היו דו פרצופין. הכל יחד, הכל אחד. יש לך אחדות גדולה מזו? יש לנו דוגמא לדבר בעצים שיש צד נקבי צד זכרי וזה עץ אחד. יש לו את שני היסודות. יש הרבה בטבע דברים כאלה. יש לך דבר יותר אחד מזה? אומר ה' זה לא טוב! זה נקרא שהוא לבדו! האחדות המוחלטת הזו זה נקרא

1 בראשית א, כז

2 שם ה, ב.

3 שם ב, יח.

שהוא לבד. ומה התיקון? אעשה לו עזר כנגדו - אעשה לו מהחצי שלו מישהי שתהיה כנגדו. יש יסודות של ניגודים, כיוון שאישה היא לא כמו איש. אישה יותר רגשנית, יותר מקבלת, יותר מעשית. "ויבן ה' א-להים את הצלע לאישה" - מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש' לאשה יש את יכולת ההתבוננות, יכולת ההפרטה, ועוד הרבה הבדלים, עד שחז"ל אמרו: נשים עם בפני עצמן⁴ ולכן האשה היא לא כמו האיש אלא היא עזר כנגדו. אמנם "זכה - נעשה עזר"⁵ - הנגדו יהיה עזר. יעזור לו מאד שיש לו אחת שמנוגדת לו. "לא זכה - מנגדתו" הניגוד יעורר מחלוקות. זה תלוי בזכות, אבל לכתחילה אומר ה' שזה לא טוב שהם באחדות מלאה. היא צריכה להיות שונה, להיות עזר כנגדו. לפעמים זה נראה לא מובן שהתורה אומרת כך. הרי היא כ"כ מתאימה, אנחנו דומים ומתאימים! אני חושב שיש כאן טעות שמחליפים את המילה התאמה במילה דומה. שני סירים דומים אחד לשני אבל הם לא בהכרח מתאימים. המכסה מתאים לסיר למרות שהוא שונה. התאמה בין אישה לאישה זה כמו מכסה לסיר. היא שונה ואתה שונה ואתם מתאימים ומשלימים אחד את השני. וכאן בעניין הזה נמצאת התשובה. ישנה גישה שלצערי המון המון שוגים בה כאשר כל אחד מבני הזוג חושב מי ימלוך? מי ישלוט? מי ינהיג את הצבע שלו בצורה בלעדית? ואז כל החיים הם כמו הורדת ידיים אחד של השני, מי יתן את הטון בכל ענין, כי רוצים בלעדיות, ונבהלים שהיא שונה והוא שונה, נבהלים מהשונות. אבל הגישה לא אמורה להיות כזו. לא צריך להשתדל לעשות אותה כמוני. זה טוב שהיא כמו שהיא. ה' עשה אותה ככה ולא כמוני. העבודה צריכה להיות לכיוון אחר - איך אני מכיל אותה והיא אותי. מה הנקודה של ההכלה? יש שוני גדול בינכם. למשל אם

4 נידה מה:

5 שבת סב.

6 רש"י, בראשית ב, יח.

אתה שכלי, ממוקד, ענייני. זה המאפיין שלך. והיא שברירית ורגישה ונפגעת וכל ג'וק מקפיץ אותה ומתרגשת מכל דבר, 'אז אתה מה את מתרגשת...' אתה רוצה שהיא תהיה כמוך. 'תפסיקי לעשות שטויות, קצת ישוב הדעת, קור רוח' אתה רוצה לקחת אותה אליך. אבל זה לא נכון! אל תנסה לעשות זאת, אתה לא תצליח. היא אישה. תכיל אותה, תבין שאתה עם הגבריות שלך - איך שאתה מפרש אותה - חלק מעניין שלם. חסר לך הצד הרגשי, כל הדברים האלה שאתה לא רגיל אליהם, וזה נראה לך כדבר זר. תכיל אותה, תבין שהממד הזה חסר לך, ותקבל אותה כמו שהיא, ותכבד אותה על זה. תהיה חכם, ויעבור זמן ואתה תראה כמה זה מוסיף לזוגיות.

הילדים יחזרו מהגן מהבית ספר תגיד להם: מזה אמור להיות? בשעה כזו חוזרים?? למה הציצית שלך ככה? תתחיל להיות גבר! אבל היא תיקח תחבק אותם, 'חמודיל' מה עשית?' הם צריכים את זה! גם אתה צריך את זה. שתקבל אותך מישהי עם חיוך, עם רכות. אם אתה מכיל אותה פתאום אתה מרגיש שהרחבת את האישיות שלך. אתה שמח במה שהיא, ואתה מכבד אותה במה שהיא, ואתה מבין שזה ממד חדש. זה העזר בניגוד, זה המכסה. אתה לא תהיה המכסה בחיים, אתה תהיה הסיר, אבל תדע לך שאתה צריך מכסה. בזה זה תלוי! ואז היא מכילה אותך ואתה אותה בכבוד הדדי, בהבנה, בהקשבה, בוותור. אתה לא חושב רק על עצמך, יש כאן גם אותה, ואז נוצר ממד חדש. זה לא אתה ולא היא, זה היחד שלכם. זאת הזוגיות, לזה צריך לחתור, ואז אתה לא מפחד מחילוקי דעות. לא מדובר פה בחילוקי דעות שהם לחלוטין מחוץ לדרך ה'. אלא שיש לכל אחד את נטיות הלב שלו ואת המחשבות שלו. בד"כ חילוקי מחשבות זה פועל יוצא של המקום של האדם. אתה איש היא אישה, וצריך לקבל את השוני שיש בינכם. יש מחקרים שגויים עשו והגיעו למסקנה שככל שהפער

בין האיש והאישה יותר גדול - כלומר הניגוד הוא יותר גדול - אז במידה והם מצליחים להכיל את השני למרות זאת יותר יהיו מאושרים, כי האישיות של כל אחד מתרחבת יותר. כאשר הפערים הם קצרים וקטנים אז הרחבת את האישיות שלך קצת יותר ממה שהייתה אבל לא הרבה, כי זה לא ניגוד גדול. אבל אם הניגוד הוא גדול אתה צריך להכיל המון, אז אתה מכיל את הקצה השני עם כל מה שבינתיים, ואם האישיות שלך כזו רחבה ומסוגלת להכיל כ"כ הרבה ניגודים וגוונים - האושר שלך, יכולת הקבלה של האושר והשמחה - גדולה בהתאם לכך. זה היסוד האחד.

הערה חשובה מאוד ליסוד הזה היא מה שאומרת לנו התורה - מה' אישה לאיש חז"ל מדגישים לנו שזו תובנה מרכזית, שהקב"ה חוזר ואומר לנו אותה: 'דבר זה כתוב בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים' היסוד הזה הוא חשוב מאד לחיי הנישואין. ישנו את שלב הבירורים, שבו יש גם ספקות, וזה כמובן בסדר גמור. אבל אחרי שהתקדשתם אגלאי מילתא שהקב"ה חותם על זה! מה' אישה לאיש! זה יסוד חשוב! אני מכיר זוגות שבמשך שנים אחד או שניים יושבים על הגדר. הם לא ממש בתוך הקשר, כי הם חושבים חבל עשיתי את שגיאת חיי. יש יותר טובות. לצערנו הרב מחשבות כאלה עוברות בראשים. זה לא כשר ולא טוב. זו טעות! מה' אישה לאיש הקב"ה אומר לך זאת אשתך, אשת ברייתך, המכסה הכי מתאים לך בחיים. לא תמצא מכסה יותר טוב. אבל זה מלווה בקשיים ובייסורים? זו סוגיה אחרת, איך מסתדרים עם קשיים, עם ניגודים. אבל דע לך - זה מה'! הנקודה הזו של לתת

1 מועד קטן יח: "...אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים - מה' אשה לאיש". מן התורה דכתיב: "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר" (בראשית כד-ג) מן הנביאים דכתיב: "ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא" (שופטים יד-ד) מן הכתובים דכתיב: "בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת" (משלי יט-ד).

אמון בנישואין. זאת אשתי, אין אחרת, לא הייתה יכולה להיות אחרת. זה דבר מאד חשוב! ליהודי מאמין עמדה הזו יכולה לשנות לגמרי את חיי הנישואין שלו. הוא מפסיק לשבת על הגדר עם פקפוקים וחששות וספקות. הוא עכשיו מפשיל שרוולים, עכשיו צריך לעבוד. זה גורלי, זה ה' זימן לי, ואיתה אני עד 021 באהבה ובשמחה עם כל הקשיים. זה פרק אחד לגבי הניגודים והאמון שצריך להיות בחיי הנישואין.

שאלה: האם ענין זה של קבלת השונות גם עונה על כיוונים שונים בעבודת ה'?

תשובה: כן, גם בזה חשוב שלא יהיה בדרך של ניצוח אלא של הכלה.

שאלה: יש עניין שהאישה תלך בראש של האישה? חסידות וכו'..?

תשובה: אני לא חושב שמישהו יכול לקבוע כללי ברזל כי העולם בנוי מכ"כ הרבה נשמות, גיוונים וניואנסין. אני חושב שהאמת מדברת יותר טוב מהפה. ברגע שאתה שלם באמונתך - לא שאתה רק מדבר על זה, אלא מתנהג ע"פ זה - זה משפיע עליה יותר מאשר הניצוח. לפעמים הניצוח גורם לה לא לרצות לקבל. אם האיש מתכוון להכיל את הדרך שלו בעבודת ה' בצורה של מרות ושררה - אז הם כבר נכנסו למלכודת שאין כאן הכלה. לא טוב ללכת בכללים האלה בכלל.

שאלה: אבל סה"כ בעניין זה של עבודת ה' יש הרבה דיבור ושיתוף, אז אם אחד מתחייה ממהו ואשתו בכלל לא מתחייה מזה - אז יש משהו שחסר...

תשובה: לאו דווקא. חז"ל אומרים לנו באותה מסכת "בין 81 לחופה",

ו"קנה לך חבר".² מה פתאום צריך חבר, הרי יש לך אשה - יש לך חברה! אלא שזה פונקציות שונות. המערכת של אישה ואישה זה כמו משפיע ומקבל, ואילו חברים יושבים על אותו מישור ומחליפים דעות. ומובא בחז"ל - למה צריך חבר? שיהא מגלה לו כל סתריו ויגלה לו אשר בליבו³ יש נשים שמתאימות לכך, ויש נשים שלא. יש נשים, אולי אפילו רוב הנשים, שאם תגיד להן שהיה לך נפילה - הן יתפלצו! מה קרה לבעלי?? יחשבו שהן הפסידו את הבעל. או אם פתאום הבעל מרגיש שיש לו בעיות עם מידת הגאווה, לא תמיד נכון שידבר על זה דווקא עם אשתו. לפעמים לא יעשה לה טוב לשמוע דברים כאלה... צריך לעשות חשבון ולא תמיד צריך לדבר על כל דבר. פשוט מאד מוצאים נושאים אחרים...

שאלה: ואם לאישה זה חסר? היא רוצה לדבר עם בעלה בכרסלב והוא לא מבין בזה כלום...? קשה לה שהוא הולך בדרך אחרת בעבודת ה'.

תשובה: אנו צריכים תמיד להתרכז במה שמשותף לכולם בעבודת ה', ולא צריך לעשות יותר מידי עניין מההבדלים. גם אם זו דרך נוספת בעבודת ה' ולא הדרך שאת/ה רגיל/ה - האם זה אומר שא"א ללמוד? הרי זה מלא בדברי תורה ועומק! העניין זה יש כאן כל מיני תובנות שמשתלבות בהמון תובנות של חז"ל ושל כל הדורות, והם הוסיפו לנו עוד ועוד על האוצר הגדול של כל חכמים. אבל האם זה אומר שאני צריך להיות רק מישהו אחד, ואני לא רבי עקיבא ולא רשב"י ולא הגר"א אלא רק של צדיק מסוים... למה לצמצם את עצמינו?? יש לי את כולם, ועכשיו נוסף לי עוד גאון יקר - ר' נחמן מברסלב, ואני לוקח גם אותו - אז התעשרתי! אז למה אני צריך לצמצם?

הפוך, צריך להרחיב! נכון שאנחנו רואים שיש לפעמים ניואנסין, שיטות שונות. זה בסדר, אבל לא צריך לעשות מזה עניין גדול...

היה פעם נער בין 51-61 בתקופת מרן הרב קוק. הוא היה בנו של דיין גדול ומפורסם בתורה, ליטאי, והוא החליט להיות ברסלב. אבא שלו חשב שהתמוטט עליו העולם, ומה לא עשה... הוכיח, רדף, והילד בשלו. זה היה בנפשו. היה מוכן לעמוד בכל הבזיונות והרדיפות וכו'.. עד שהלכו לשאול את הרב זצ"ל. הרב אמר לו: שיהיה ברסלב. מה קרה? הוא הולך לכפור בתורה?? אסור לעשות מזה עניינים יותר מדי גדולים. יש מחלוקות לגבי הניואנסין. אחד מדבר אליו זה ואחד זה... אבל המשותף כ"כ גדול... אז אתה יכול ללמוד גם חב"ד וללמוד וגם הרב קוק וגם ברסלב. יש הבדלים, נקודות, אבל הן לא יסודיות כאלה שכדאי לעשות עליהם עניין. צריך לראות את המשותף. כ"כ הרבה משותף יש ולא לעשות מזה עניין, שכל אחד יאמר אני ככה ואני ככה. כל בית ישראל יחד! האחדות היא אחדות שהיא מתפרטת לגוונים, לא אחדות שעושה סלט מכולם ואין שום דבר שמייחד שום דבר. יש יחוד בכל שיטה, בכל חסידות, אז זה ליבו לזה זה ליבו לזה... אבל כמה משותף יש! הרבי היה כאן לא הייתי הולך לשמוע אותו?? ר' נחמן לא הייתי רץ לשמוע? כל החסידים כל הצדיקים - לרוץ אחריהם!

אני אומר לכל אחד בן דורנו: אנחנו עוד לא זכינו. אנחנו באים מגלויות ומחסידויות ובאים מגוונים, ואנחנו בתהליך של התגבשות, עד שלאט לאט נגיע לדרך משותפת. אמנם לא מדלגת על הניואנסין... שואלים אותי תלמידים: איזה רב לבחור? אני אומר להם - בדור שלנו קשה לבחור רב, כי יש רב שמומחה גדול בהלכה ויש אחד לחסידות וכו', וצריך לקבל מכל הדברים הטובים. זכינו לכ"כ הרבה אורות מגדולי הדורות ומכל הספרים שנכתבו... למה שנצטמצם?

שאלה: אין צד להגיד שבסוף נשאר בלי כלום? 'תפסת מרובה לא תפסת'?

תשובה: מי שמרגיש ככה אז שישאר בפינה, בגוון שלו... אבל ב"ה זכינו ללמוד את דברי הרב קוק זצ"ל, ואני רואה עין בעין כיצד באמת אנחנו נמצאים בתהליך של גאולה והולכים ואור והולכים ואור, וההסתכלות הזו מאד כוללת ומחברת, ולא מפריע לי לשבץ בפנים את חב"ד, את ההבנות העמוקות באלוקות, ולשיר את הניגונים שלהם, ולא מפריע לי לעשות התבודדות ולדבר לרבוננו של עולם כמו שמדריכים בברסלב ולפעמים לעשות כל מיני קונצים של שמחה אם אני עצוב... אני הייתי מתפלל חודשים ע"ג חודשים אצל ברסלב בעיר העתיקה, התלהבתי מהפשטות. לפעמים אתה נכנס לביהמ"ד חדש וכולם מסתכלים עליך איך למדוד אותך וזה מכניס אותך לתחושה לא נעימה, ואיו שם אתה בתוך החבורה, כולנו יחד, אתה כמו כולם. זו הרגשה כל כך טובה! למה לא לסגל את זה? ולמה זה סותר את הרב קוק או חב"ד? הפוך!...

'זהירות - כאן בונים'

נעסוק עתה בנושא שני שמצטרף לנושא הזה.

מה הכיוון של הבנייה המשותפת? לאן אנחנו צריך לחתור? דיברנו באופן כללי על חילוקי דעות שנובעים מהשוני ביננו, אבל יש דברים שנובעים כתוצאה מכל מיני שגיאות. בלי כוונה אמרת מילה שפגעה בה. כל מיני דברים קורים בתחום של בין אדם לחברו. זה לא בגלל השוני בינכם, אלא בגלל שבני אדם חיים יחד קרוב מאד.

אנחנו יודעים ש"ואהבת לרעך כמוך" זה כל התורה כולה על רגל

אחת! מרכז המרכזים שבו אנחנו מקיים "ואהבת לרעך כמוך" זה הבית. אתה והיא וכל מה שעובר עליכם, כל הבעיות הקטנות ולפעמים הגדולות שבאות כתוצאה מהיחסים הלא נכונים שלה אליך או להפך, אלו הן בעיות במצוות "ואהבת לרעך כמוך". אתה אמור לאהוב אותה יותר מכולם, ואותו דבר היא כלפיד, וכל הבעיות שקורות בדרך זה בעצם אתגרים שמתגלגלים לפתחכם כדי שתדעו להתמודד, וכשתדעו להתמודד עלייתם מדרגה ב"ואהבת לרעך כמוך", וככל שיותר ויותר משתכללים בעניין הזה לומדים לא לכעוס, לא להקפיד, לא לשנוא, "לא תשנא את אחיך בלבבך"² "לא תקום ולא תטור"³. כל המצוות זה בבית. קודם כל זה המעגל הזה, אח"כ במעגלים אחרים, אבל קודם כל זה שם. בזה מותנה אח"כ כמה שורה שכינה בבית, עד כמה אהבה תהיה בינכם. זה מבחן שכל החיים אתם שם. אם אתה כנה עם עצמך אתה יכול להבחין בכל מיני ליקויים שלך, כל מיני בעיות שאתה גורם. לא תמיד אתה, לפעמים גם היא, ולפעמים יש בעיות קשות, בעיות שורש שאתה מגלה על עצמך. אתה מגלה שאתה עם עין רעה כזו ומבקר תמיד, וכמה שאתה מנסה לא לגלות זה מתגלה, והאישה מאד מזדעזעת מזה. ולפעמים אתה רואה אצלה בעיות, היא כעסנית, כל מיני תאוות ובעיות. הכל הכל זה בתחום הזה בינכם. וצריך להבין שזה כאן האתגר. דברנו קודם להכיל, ויחד עם זה איך אני שומר את כל התורה על רגל אחת, איך אני מיישם את כל "ואהבת לרעך כמוך" עם אשתי. ממש הכל שם. עבודת המידות, הטיפול בעצמי בכל התחומים, הכל מתגלה ביחס שביניכם. במעגל השני עם המשפחה. זה מעגל שני, בין האיש והאשה זה נקודת המרכז. כל התורה כולה "ואהבת לרעך כמוך" - זה בינכם. אדם שלא מבין את זה וחושב ש"ואהבת לרעך

1 שבת לא.
2 ויקרא יט, יז
3 שם, שם, יח

כמוך" זה לתקן את הפנצ'ר של החבר, לתת צדקה לעני, וכו', אבל בבית זה בלאגן, זה מחוץ לתחום - זה לא נכון! ולצערנו זו טעות שמתרחשת לא מעט. כביכול שהבית זה מחוץ לתחום. פה יש שנאה וקנאה והקפדה וברוגזים וצעקות, כל אחד לפי מדרגתו... "ואהבת לרעך כמוך" זה בחוץ, שם מאירים פנים ומחייכים. אבל באמת כל זה קודם כל בבית! אתה מגיע הביתה - תמיד תחייך! תמיד תאהב! תדבר דיבורים טובים, תאחל טוב! זאת עבודה, כי אנחנו לא נולדים שלמים. אם היינו נולדים שלמים היינו גומרים את תיקוננו וחוזרים לאן שבאנו. הקב"ה שם אותנו בעולם על כל מיני פגמים שצריכים תיקון. אותנו ואת העזר כנגדנו. ויותר מזה אני אומר. מה שכתוב איזהו עשיר השמח בחלקו⁵ "חלקו" זה לא רק המשכורת שלו, העושר וכד'.. חלקו זה כל חלקו! כל מה שיש לו בחיים. האישה הזו, דווקא עם הליקויים והיתרונות האלה, והילדים האלה, והבית הזה, והמצב הכלכלי הזה, וההורים, והסביבה, והמקרים שקרו ושיקרו - כל זה חלקו! זה חלק ה' שלו! הקב"ה מגלגל עליו את כל מה שקורה לו כדי שהם יהיו אתגרים שכשהוא יפתור אותם נכון יעלה קדימה. ואם לא פתר נכון - יהיו לו אתגרים אחרים שיתגלגלו לפתחו כדי שיגיע לפתרון הנכון. כי הקב"ה רוצה רק לרומם אותנו, לתקן אותנו, וכל הבעיות שיש לנו זה בדיוק מה שאנחנו צריכים. הבעיות וגם היתרונות והשמחות - כל זה שייך לשמחה בחלקנו - לדעת שהכל מה'. "חלקי ה' אמרה נפשי" וה' חלקנו בכל מה שקורה. הוא מוליך אותנו בכל מה שקורה. הוא מוליך אותנו ומגדל אותנו ומרומם אותנו, וכל הליקויים שאנחנו מגלים בחיי הנישואין

4 "פְּנֵי תְהִיָּיָה מְאִירוֹת תְּמִיד וְיִקְבֵּל כָּל אֶדָם בְּסֶבֶר פָּנִים יְפוֹת, שֶׁכֵּן בְּכֹתֵר עֲלִיוֹן נֶאֱמַר (מְשָׁלִי טז, טו): "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים" וְאִין שׁוּם אֶדָם וְדִין נִכְנָס שָׁם קָלֵל, כִּי אוֹר פְּנֵי לֹא יִשְׁנָה וְכָל הַמְסֻתְכָל בְּהֵם לֹא יִמְצָא אֶלָּא שְׂמֻחָה וְסֶבֶר פָּנִים וְשׁוּם סֶבֶר לֹא תִסְרִיֶּדְהוּ מֵהָ קָלֵל:" תומר דבורה פרק ב.

5 אבות, ד,א

6 איכה ג,כד

אנחנו צריכים לדעת שהקב"ה הוא שגלגל לפתחנו את ההתמודדות הזאת, שעל ידה נזכה להתגדל ולהתרומם.

אספר לכם מקרה מזעזע שקרה איתי פעם.

הייתי רב במקום מסוים. ניגשה אלי אישה מבני המקום בוכה מיוסרת, וסיפרה שאיזה מקובל אמר לה "הבעל שלך זה לא הזיווג שלך, הזיווג שלך זה ההוא אדם נשוי אחר..." והיא בוכה ובוכה. מה אני עושה עם דבר כזה? אמרתי לה: קודם כל ההוא לא מקובל אלא קבלן, כי אדם נורמלי, גם אם הוא יודע, לא אומר דברים כאלה. כי מה הוא רוצה - למוטט אותה? אז את לא צריכה לתת שום אמון במה שהוא אומר. אבל אני אומר לך שאפילו אם הוא היה צודק - אז תדעי לך שהקב"ה מזווג זיווגים. לא דווקא בזמן שהם תאומי צביה והכל בלי בעיות... הוא מזווג זיווגים כשיש גם בעיות. הבעיות שלך בחיים אלו בעיות שהקב"ה תפר לך אותן. לפעמים הבעיות הן בדמות הבעל, לפעמים את עם הבעיות שלך, אבל כל הבעיות והליקויים והחסרונות זה הכל מהקב"ה שהתאים אתכם אחד לשני. דווקא אתם, ואין אף אחד כמוכם, כי אלה הדברים שיביאו אתכם אליו, יביא אתכם לשלמות. הקב"ה לא מזווג זיווגים רק כדי שתהיו בני עוה"ב כבר בעוה"ז והכל דבש. מה פתאום. צריך ללמוד לעבוד, ישנם דברים שצריך להוציא מהכוח אל הפועל. כשרונות, יכולות, זיכוכים ועניינים נוספים, וזה מגיע ע"י הניגודים, ע"י הליקויים שיש בך ובו. אז תני אמון בנישואין שלך, ואל תחשבי על כל מיני דברים שאומרים לך.

אז זהו יסוד נוסף חשוב מאוד בחיי הזוגיות. נכון שהיא מתאימה לך, ונכון ש"מה" אישה לאיש", אבל זה מקום שבו אתם צריכים ליישם יחד את "ואהבת לרעך כמוך" וככל שיישמו את זה יותר יהיה בית יותר מאושר ומלא אהבה, תתקדמו ותפתחו, ושכינה תשרה בביתכם.

